

بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی

(در مقیاس فضاهای معماری تا شهری)

فاطمه امیریان^{۱*}، هما ایرانی بهبهانی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۰۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۳۰

چکیده

رویدادها به عنوان یکی از عوامل آفریننده و تعریف کننده فضا، قادر به شکل دهی، هویت بخشی و زندگی بخشی به فضا، مکان و زمان در بستر معماری و شهر هستند، با این وجود، مطالعات اندکی در خصوص رویدادها در حوزه معماری صورت گرفته است، چرا که مطالعه در حوزه رویداد و ارتباط آن با فضا و مکان و زمان، محدود به یک و حتی چندین بنا نبوده و نیازمند مطالعه مداوم و رفت و برگشتی فضاها در مقیاس های مختلف بناها تا شهر است و علاوه بر آن که این رویدادها مکان ساز هستند، در مقیاسی بزرگ تر، قادر به شکل دهی به جریاناتی هستند که می تواند بر کلیت ساختار شهری اثرگذار باشند. بنابراین هدف از نوشتار حاضر بازشناسی ظرف فضایی وقوع رویدادها، با استفاده از روش تحقیق کیفی است و در این راستا، با استفاده از نمونه گیری هدفمند و تعریف معیارهایی به انتخاب و مطالعه هفت نمونه رویدادهای فرهنگی می پردازد. دو سوال اصلی پژوهش آن است که ظرف مکانی مناسب وقوع رویدادهای فرهنگی چیست و چه وجوهی را در برمی گیرند؟ یافته های پژوهش حاکی از آن است که ظرف فضایی وقوع رویدادها می بایست حوزه های فضایی مورد نیاز وقوع رویدادها را در چهار وجه شکلی-ساختاری، عملکردی-الگوهای جاری در فضا، معنایی-مفهومی و زیستی در مقیاس معماری پاسخگو بوده و در مقیاس شهری، در راستای دستیابی به هدف اصلی از طراحی رویداد مورد انتخاب قرار گیرد (وابستگی به مکان وقوع/ قرارگیری بر استخوان بندی اصلی شهر/ قرارگیری در مناطق با چهره نامطلوب و تلاش ایجاد تصاویر و هویت جدید مطلوب). به این ترتیب هر رویداد دیالوگی فعال را با بستر وقوع خود برقرار نموده و زمینه تقویت مکان و یا شکل دهی به یک مکان را فراهم می آورد.

کلمات کلیدی: رویدادهای فرهنگی، زیرساخت های نرم، ظرف فضایی وقوع رویدادها، فضای شهری.

۱. دکتری تخصصی معماری، استادیار و عضو هیأت علمی دانشکده فنی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند، تهران، ایران.

(نویسنده مسئول). Fatemeh.amirian@pia.ac.ir

۲. دکتری تخصصی معماری، استادتمام و عضو هیأت علمی دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران، تهران، ایران.

hirani@ut.ac.ir

۱. مقدمه

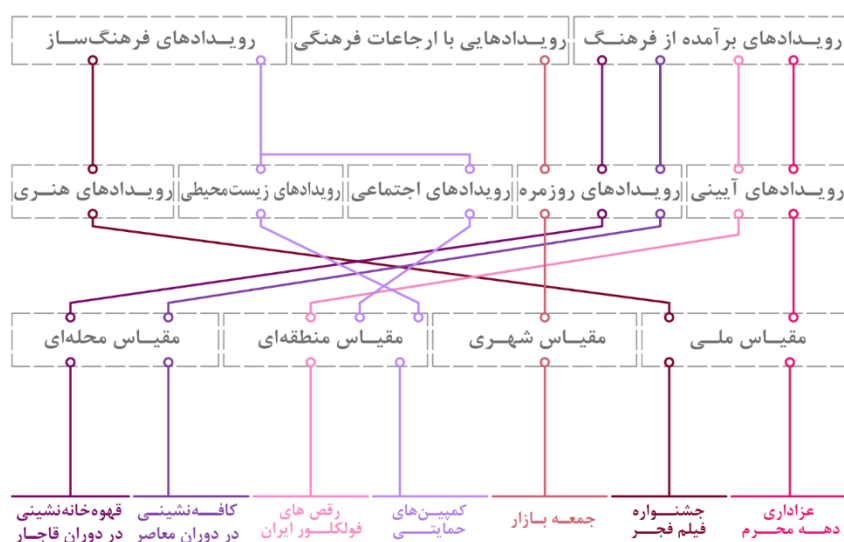
معماری بیش از هر هنر دیگری در ارتباط مستقیم با زندگی مردم و رفع نیازهای آنان قرار داشته و به همین دلیل، تفکیک و تمییز مختصات فضایی-زمانی معماری، از تجاربی و احساسی که در آن موقعیت‌ها در فرد ایجاد شده است، غیرممکن به نظر می‌رسد. با این وجود، توجه به زندگی و رویدادهای تولیدکننده‌ی آن، در روند طراحی معماری اغلب به دست فراموشی سپرده می‌شود، چرا که مطالعه این موضوع فراتر از سطح یک بنا بوده و نیازمند مطالعه فضا در مقیاس‌های مختلف معماری تا شهری دارد. به علاوه، اکثر معماران به سبب طبیعت رشته خود، به دنبال حل مسائل در قالب ارائه یک فرم و قالب شکلی پاسخگو به نیازهای کمی برنامه‌ریزی هستند. یکی از کوتاه‌نظری‌های رایج در تفکر برنامه‌ریزان، تأکید آن‌ها بر نیازها، به جای آرزوها و تمایلات است. بنا به تعریف، نیاز ماهیتی عینی دارد، درحالی‌که آرزوها، رویاها، احساسات، حال‌وهوا و حس یک مکان ناخودآگاه ما را دربر می‌گیرد. (لندری و بیانچینی ۱۳۹۴، ۳۷-۳۸) برای خلق محیط‌هایی که قادر به پاسخ‌گویی به تغییرات حادث در محیط شهری باشند، ما نیازمند ارزیابی احساسات، محیط تأثیرگذار و چگونگی شکل‌گیری زیرساخت‌های نرم هستیم. (همان منبع، ۲۰) زیرساخت «سخت»، دربردارنده بناها و نهادهایی همچون موسسات پژوهشی، نهادهای آموزشی، تسهیلات فرهنگی و سایر مکان‌های ملاقات و نیز خدمات پشتیبان نظیر حمل‌ونقل، سلامت و خدمات رفاهی است. زیرساخت «نرم» سیستم ساختارهای همکار و شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات و تعاملات انسانی است که جریان ایده‌ها میان افراد و نهادها را شکل داده و از آن‌ها پشتیبانی می‌کند. (لندری ۱۳۹۴، ۲۰۰) امروزه اهمیت رویکردهای و زیرساخت‌های نرم به نسبت رویکردها و زیرساخت‌های سخت بیش از پیش مطرح شده است. رویدادها از جمله این زیرساخت‌های نرم هستند که از طریق فراهم نمودن ابزارهایی نرم، زمینه‌ساز انعطاف‌پذیری ساختارهای ثابت و تکامل زیرساخت‌های حیاتی می‌شوند و به مثابه منبعی عمل نموده که ارزش تصویری یک نشانه یا اثر تاریخی را گسترش می‌دهند. در این میان، رویدادهای فرهنگی به دلیل پویایی و مناسبتی بودن‌شان به شکلی ویژه دارای توانایی بالقوه بوده و قادر به ایفای نقشی واسطه برای تحقق روندهای جهانی‌سازی و بومی‌سازی فرهنگی هستند. (Richards and Palmer 2010, 20) رویدادهای فرهنگی به عنوان ابزاری برای بهبود تصویر شهرها، افزودن حیات به خیابان‌های شهرها و تقویت حس و غرور شهروندی عمل می‌نمایند و از این موارد برآمده از یک رویداد، تحت عنوان «اثر هاله‌ای»^۱ (Hall 1992)، «اثر ویتروینی»^۲ (Fredline & Faulkner 1998) و «اثر احساس خوب»^۳ (Allen, O'Toole & McDonnell 2005) یاد می‌شود. این موضوع حاکی از اهمیت رویدادهای فرهنگی در دنیای امروز دارد. در این میان نکته جالب توجه آن است که رویدادهای فرهنگی خاص هر جامعه برآمده از فرهنگ هر جامعه است و از آنجا که هر رویداد فرهنگی نیز برای وقوع خود به ظرفی فضایی نیازمند است، بنابراین فرهنگ هر جامعه شکل‌دهنده به ظرف فضایی مناسب تحقق رویدادهایی خواهد بود که خود خالق آن است. به بیان دیگر، الگوی جامع شامل فضا و رویدادها با هم، عنصری متعلق به فرهنگ انسان‌ها است. این الگو را فرهنگ پدید می‌آورد، انتقال می‌دهد و فقط در فضا استقرار می‌یابد. (الکساندر ۱۳۹۰، ۷۸) به همین دلیل عنصر هویت‌بخش رویداد فرهنگی پایه اصلی این پژوهش را به خود اختصاص می‌دهد. هدف اصلی این نوشتار بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی شکل‌دهنده به فضای معماری و شهری است.

نمود این موضوع را می‌توان در طول تاریخ و در روند شکل‌گیری، تغییر و تداوم شهرهای مختلف دنبال نمود. در شهرهای پیشاصنعتی، نقش حائز اهمیت آداب و مناسک در زندگی روزمره مردم، منجر به طراحی شهرها پیرامون فضاهای برگزاری مراسم، همچون آگوراهای یونانی و فوروم‌های رومی گشت. شهرهای قرون وسطایی دربردارنده طیفی غنی از جشن‌ها و روزهای مختص به قدیسین و جشنواره‌ها استوار بودند. به موازات توسعه شهرهای صنعتی، جشنواره‌ها و نمایش‌های متعلق به قرون وسطی به فضاهای تعریف‌شده در بافت شهری یعنی به بازارها و تماشاخانه‌ها انتقال یافتند. (Evans 2001) سرمایه‌داری صنعتی، استفاده‌های نوینی برای شهرها به همراه داشت که موجب ایجاد فضاهای بیشتری برای برگزاری رویدادها و همچنین خلق رویدادهایی بیشتر برای این فضاها گردید. در قرون هفدهم، هجدهم و نوزدهم، جشن‌ها و مراسم مردمی بسیار زیاد دیگری ایجاد شدند. (Richards and Palmer 2010, 6-8) در سرزمین ایران، عرصه‌های عمومی و خصوصی فضاهای شهری واقع در شهرهای قدیم، در متن شهرهای آئینی تحقق می‌یافتند. در این دوران فضای عمومی فضایی است عملکردی که در شرایط مختلف و متأثر از آداب جاری در آن، امکان تغییر عملکرد و تبدیل شدن به فضای عمومی را دارا است. با شکل‌گیری مقدمات ظهور تفکری نو در شکل‌گیری عرصه‌های عمومی و خصوصی شهرهای ایران فضاهای شهری که در گذشته بر مبنای عرف، عادات، مراسم معمول و مراسم آیینی مورد استفاده قرار می‌گرفتند - با حفظ

آن چه که موجود بود - محل ظهور پدیده‌ها و خاصیت‌های جدیدتری شدند و این چنین بود که فضای سنتی آمیزه‌هایی از زندگی اروپایی را در خود مشاهده کرد. این زمینه‌های رفتاری به وجود آمده در شهرهای بزرگ ایران زمینه شکل‌گیری فضاهای در خور این منش تازه زندگی شهری را ایجاد نمود و نوع تازه‌ای از استفاده از فضای جمعی را فراهم کرد. با آغاز دوران حکومت پهلوی اول، شهر تعداد کثیری فعالیت‌ها و عملکردهای جدید را در خود پذیرفت و مفهوم «فضای شهری» به کلی تغییر کرد. در این دوره تغییرات مهمی در نحوه استفاده از خانه در رابطه با فضای عمومی به وجود می‌آید. برخی فعالیت‌های عمومی را به داخل خانه و برخی فعالیت‌های خصوصی را به خارج از آن حواله کرد. در دوره بعد، با تحول عرصه‌های عمومی در مواجهه با رشد ناهمگون جمعیت و توسعه شهر بر مبنای تفکر استفاده‌گرا روبه‌رو هستیم. ماحصل این امر در هر دو حوزه شهرسازی و معماری، به وجود آمدن نوعی از فضاهای شهری بود که تمامی یکنواختی و بی‌هیجانی آثار دوره مدرن را به همراه داشت. پدیده‌ای که به تدریج با رشد کمی خود نه تنها چهره شهرهای ایران بلکه موجودیت آن‌ها را کاملاً دگرگون کرد و تأثیر بسیار مهمی در نحوه استفاده از فضاهای موجود شهری و ایجاد فضاهای شهری جدید به وجود آورد. (صفامنش ۱۳۸۴، ۷۵-۸۹) تمامی این موارد حاکی از نقش رویداد در شکل‌دهی به فضاهای معماری و شهری در قرون گذشته داشته و اهمیت مطالعه رویداد در دنیای امروز و ظرف فضایی وقوع آن را به تصویر می‌کشد.

با در نظر داشتن موارد فوق، روش تحقیق کیفی برای انجام این کار انتخاب شده است، چرا که پاسخ به پرسش‌های پژوهش در قالب عدد و رقم نمی‌گنجد، بلکه ماهیت آن پاسخ مبتنی بر شرح و درک رویدادها است. این روش در قالب توصیف، تبیین و تفسیر رویدادها تعریف می‌شود. (حیدری ۱۳۹۵، ۱۸۸) در روش کیفی، مهم‌ترین ابزار گردآوری داده مشاهده است. مشاهده در محیط معلوم و بین مردم انجام می‌گیرد تا به دریافت مناسبات، رفتارها، کنش‌ها و واکنش‌ها منجر شود. (همان منبع، ۱۵۵) در ادامه، رویدادهای فرهنگی شهر تهران، به عنوان اعضای جامعه در دسترس انتخاب شدند و سپس نمونه‌های رویدادهای مورد مطالعه با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. تکنیک‌های نمونه‌گیری هدفمند عبارتند از گزینش واحدهای خاص مبتنی بر اهداف خاص مرتبط با پاسخ به سوال‌های خاص تحقیق. (محمدپور ۱۳۹۰، ۳۳) برای انتخاب این رویدادها، سه عامل زیر در نظر گرفته شدند:

۱- انتخاب رویدادهای برآمده از فرهنگ، دارای ارجاعات فرهنگی و همچنین فرهنگ‌ساز ۲- انتخاب رویدادهای فرهنگی با مضامین آیینی، اجتماعی، زیست‌محیطی، هنری و روزمره ۳- مقیاس اثرگذاری رویداد (ملی، شهر، منطقه، محله). در اثر همپوشانی موارد فوق، ۷ رویداد زیر برای مطالعه بیش‌تر مورد انتخاب قرار گرفتند:

مدل ۱. نحوه نمونه‌گیری با توجه به معیارهای معرفی شده (منبع: نگارندگان)

بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی

به این ترتیب، در راستای دستیابی به اهداف این پژوهش و پاسخگویی به سوالات اصلی، ابتدا به مطالعه فضا، مکان، زمان و رابطه آن با رویداد و سپس مطالعه رویدادهای فرهنگی پرداخته خواهد شد. سپس نمونه‌های انتخاب معرفی شده و مورد بررسی قرار می‌گیرند و در نهایت جمع‌بندی حاصل از این بررسی در قالب یافته‌های پژوهش ارائه خواهد شد.

۲- سوالات پژوهش

- ۱- ظرف مکانی مناسب وقوع رویدادهای فرهنگی چیست؟
- ۲- ظرف مکانی مناسب وقوع رویدادهای فرهنگی چه وجوهی را در بر می‌گیرند؟

۲. ادبیات موضوع

۲-۱- فضا، مکان، زمان و رویداد

هر رویداد در یک "جا" و به بیان دیگر در ظرفی فضایی واقع شده و ارتباطی متقابل میان رویداد و ظرف آن شکل می‌گیرد. به این معنا که هر الگوی رویداد را نمی‌توان از جایی که در آن اتفاق می‌افتد، جدا کرد. پیوند نزدیک بین الگوی رویدادها و فضا در طبیعت امری عادی است. واژه "رود"، هم از یک الگوی فضایی کالبدی حکایت می‌کند و هم از یک الگوی رویداد. (الکساندر ۱۳۹۰، ۶۰-۶۱) به علاوه، هر محتوای فضایی با یک شیوه زندگی، یک نحوه شناخت و حتی می‌توان گفت یک شیوه حضور همراه است. با گذار از بنارس به اصفهان و از آنجا به پاریس و سپس به لوس آنجلس، صرفاً از فضاهای گوناگون عبور نمی‌کنیم، بلکه با شیوه‌های زندگی و بینش‌های غالباً ناهمسان روبه‌رو می‌شویم. (شایگان ۱۳۹۲، ۸۸-۸۹) هر شیوه تولید اجتماعی، فضای ویژه خود را بازتولید می‌کند. حتی شهرهای دنیای باستان را نمی‌توان به سادگی تجمع افراد و اشیاء در فضا پنداشت، زیرا آن‌ها نیز فضای خاص خود را (که متناسب با خود آن‌ها است) تولید کرده و اعمال فضایی ویژه‌ای داشته‌اند. (Lefebvre 1991, 31) همه‌ی این موارد نشان از وجود ارتباط متقابل میان رویداد و ظرف فضایی وقوع آن است و به همین دلیل، در راستای شناخت و فهم رویداد، مطالعه نوع رابطه آن با فضا و مکان از اهمیت خاصی برخوردار است.

در تعریف دورین مَسی^۴ از رویداد، هر دو امکان آفرینش/تعریف فضا و زمان و تعریف شدن توسط آن‌ها، به امر رویدادی نسبت داده شده است. (Massey 1994, 263) فرم فضایی به عنوان نتیجه، دارای قدرت اثرگذاری بر رویدادهای آتی است. فرم فضایی می‌تواند مسیر حرکت آینده ماجراهای تولید نموده خود را دگرگون نماید. بنابراین رویدادها مکان‌ها را تعریف می‌کنند و مکان‌ها رویدادها را تعریف می‌کنند. (Ibid, 268) داستان‌های فضامحور میشل دوسرتو علاوه بر تعریف مرزهای مکان، وجود خود را نیز به عنوان رویداد تعریف می‌نمایند. تعریف میشل دوسرتو در خصوص فضا آن را رویدادمحور نموده است: «یک فضا هنگامی وجود دارد که یک فرد بردارهای جهت، سرعت و متغیرهای زمانی را در نظر بگیرد. فضا به منزله تأثیر ایجاد شده توسط اعمالی رخ می‌دهد که بدان جهت داده و محل و زمان آن را تعیین کند.» (De Certeau 1984, 117) ادوارد کیسی^۵ می‌گوید که امور در مکان‌ها رخ می‌دهند، اما خود آن مکان‌ها نیز رخ می‌دهند. (Casey 2001, xxv) وی می‌گوید که «صحبت کردن از فضا-زمان به منزله سخن گفتن از رویداد است. چرا که یک رویداد به طور همزمان، هم فضایی است و هم زمانی، و در واقع به صورت پایداری هر دوی آن‌هاست. بنابراین، رویداد را می‌توان به منزله فضایی-زمانی‌سازی یک مکان تلقی کرد.» (Ibid, 339) از نظر او مکان‌ها، رویدادها هستند. همچنین، مکان را علت گردآوری و همچنین گردآوری مجدد تمامی چیزهایی می‌داند که در زندگی موجودات جاندار و بی‌جان رخ دهد. وی قدرت مکان را در گردهم‌آوری هریک از این زندگی‌ها و چیزها، با فضا و زمان خاص خودشان در عرصه‌ای از روابط مشترک می‌داند. (Casey 2009, 329) اگر رویداد به عنوان جزء تشکیل‌دهنده مکان مورد بررسی قرار گیرد، می‌بایست تصور رایج در خصوص زمان به عنوان پیش‌زمینه مکان را مورد بازبینی قرار داد. به این ترتیب، بحث در خصوص فضای رویدادی می‌تواند با تفکرات الیزابت گروز^۶ آغاز شوند: «در گشایش فضا به سمت زمان، فضا دستخوش تراسی^۷ و تغییرشکل^۸ قرار گرفته و خاص و ویژه می‌شود. اگر زمان خطی^۹، متوالی^{۱۰}، چرخه‌ای^{۱۱} و بازگشت‌پذیر^{۱۲} نباشد و در عوض آن غیرقطعی^{۱۳}، آشکارکننده^{۱۴}، تکثیرکننده^{۱۵}، پیچیده^{۱۶} و ناهمگن^{۱۷} باشد، در آن صورت فضا نیز حتماً به صورت خنثی، منفرد و همگن نبوده، بلکه متناسب با دیگر فضاها مجدداً پیکره‌بندی می‌گردد، به این ترتیب، فضا تنها تنظیم‌کننده‌ی رویدادها و روندها نبوده، بلکه آن‌ها را با یکدیگر همراه می‌کند.» (Grosz 2001, 116-119) چومی نیز به ما یادآور

می‌شود که معماری به اندازه رویدادهای واقع شده در فضاها، امری مرتبط با خود فضاها است. رویداد مکان را شکل داده و مکان رویداد را شکل می‌دهد. (Tschumi 2000, 13) مَسِی در خصوص ویژگی مکان، آن را ساخته‌ی شکل خاصی از روابط دانسته که در یک مکان هندسی خاص به یکدیگر متصل شده‌اند. (Massey 1994, 66) علت رخداد روابط، تنها به دلیل مکان و یکتایی آن، امکان‌پذیر است. نیویورک و کیفیت‌های آن، شکل زندگی شبانه آن را میسر می‌سازند. به بیان دیگر، رویدادها شخصیت منحصر به فرد شهرها را بدان‌ها می‌بخشند.

در این میان، یکی از نکات بسیار حائز اهمیت آن است که برخی رویدادها در یک حوزه جغرافیایی و مکانی خاص دارای معنی است. برای درک بهتر این موضوع، به نوشته‌ای از پیتر بروک تحت عنوان "دست‌آوردهای تئاتری پیتر بروک از تعزیه‌های ایرانی" ارجاع می‌دهم، آنجا که وی به توصیف نمایش تعزیه‌ای می‌پردازد که در یکی از روستاهای اطراف مشهد در سال ۱۹۷۰ شاهد آن بوده است و در خلال آن، محل برگزاری تعزیه که در میدان روستا به اجرا در می‌آمد و دیوارهای گلی پیرامون آن، تماشاچیان و لباس‌ها و نحوه ایستادن و نشستن و در کل حرکات آن‌ها، نحوه برقراری تعامل متقابل ذهنی، حسی و احساسی میان تماشاچی و بازیگر تعزیه و چگونگی اثرگذاری آن بر پیتر بروک و همراهانش نکات بسیار جالب توجه‌ی را مطرح می‌کنند و در ادامه نوشتار خود به مقایسه این تعزیه با مراسم تعزیه‌ای می‌پردازد که یک سال بعد در جشن فرهنگ و هنر شیراز به اجرا در آمد. در تعزیه جشن فرهنگ و هنر شیراز، با وجود آن که تلاش شده بود که بهترین امکانات و تدارکات برای اجرای تعزیه بر روی سن و مقابل دیدگان مهمانان فراهم آید و با این وجود، آنچه که آن‌ها دیدند، یک تعزیه نبود. آن، چیزی کاملاً خسته‌کننده، تهی از جذابیت بود، چراکه اصلی‌ترین موضوع معنابخش به آن تعزیه غایب بود؛ زیرا معنای تعزیه با تماشاگر در ابتدا آغاز نمی‌شود، بلکه با روش زندگی که توسط تماشاچی تجربه گشته شروع می‌گردد تماشاگر فاکتوری است که این اتفاق را زنده نگه می‌دارد. زمانیکه طبیعت و انگیزه تماشاچی تغییر کند، نمایش تمامی معنی خود را از دست می‌دهد. (بروک ۱۹۹۳، ۱۰۳-۱۰۵)

۲-۲- رویدادهای فرهنگی

تاکنون تعاریف بی‌شماری از واژه فرهنگ ارائه شده و حیطه‌ی وسیعی برای این واژه متصور گشته است. یکی از بهترین تعاریف از "فرهنگ" توسط سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)^{۱۸} مطرح شده که بر مبنای آن، "فرهنگ کلیتی است ترکیب یافته از خصوصیات متفاوت روحی، مادی، فکری و احساسی که شاخصه‌ی یک جامعه یا یک گروه است. فرهنگ نه فقط هنرها و نوشتارها بلکه حالات زندگی، حقوق بنیادی انسان، نظام‌های ارزشی، نسبت‌ها و باورها را نیز در بر می‌گیرد." (سلیمی ۱۳۸۳، ۲۹)

بنا به تعریف، رویدادهای فرهنگی متشکل از مجموعه‌ای از فعالیت‌های دارای مدت زمان مشخص بوده که عموماً تکرار شونده هستند. (Richards and Palmer 2010, 41) البته، تکرار رویدادها می‌تواند به صورتی پیوسته و در یک دوره‌ی زمانی طولانی و یا به صورت موقتی در یک دوره‌ی زمانی کوتاه صورت پذیرد. رویدادهای موقتی فرهنگی عموماً نشأت گرفته از هویت و فرهنگی هستند که در طول زمان شکل گرفته‌اند. همچنین میزان اثرگذاری رویدادهای موقت به نسبت رویدادهای ثابت در لحظه بیش‌تر، اما در طول یک دوره‌ی زمانی کم‌تر است، چراکه رویدادهای ثابت، در طول زمان بارها و بارها تکرار می‌شوند و این موضوع بر قدرت آن می‌افزاید و پیوندی مستحکم میان این رویدادها - به عنوان عامل نرم‌افزاری - و ظرف فضایی تحقق آن‌ها - به عنوان عامل سخت‌افزاری - وجود دارد و بنابراین این دسته رویدادها اثرهایی پایدارتر بر زندگی مردم در طول زمان خواهند داشت، حال آن‌که رویدادهای موقتی در طول یک دوره‌ی زمانی مشخص و عمدتاً کوتاه مدت با انرژی زیاد وارد عمل شده و در آن مقطع زمانی قدرت و جذابیت بسیار زیادی را با خود به همراه دارند، اما با اتمام رویداد حیطه اثرگذاری آن کم‌رنگ‌تر می‌گردد و به همین دلیل فاقد اثرگذاری لازم برای ایجاد تغییرات پایدار در زندگی روزمره‌ی شهروندان هستند.

به علاوه هر رویدادی در یک بستر و زمینه فضایی به وقوع می‌پیوندد، و به همین دلیل تبلور شکلی فرهنگ را می‌توان در بستر و زمینه فضایی تحقق رویدادهای فرهنگی می‌توان جست‌وجو نمود. شهر مبین فرهنگ مردم است: چیزهایی را که دوست دارند و یا ندارند، امیدها و بیم‌هایشان. فرهنگ با خصوصیات ملموس و ناملموس مرتبط است. فرهنگ یک شهر، در همه چیز دمیده شده و آن مکان را بی‌همتا می‌سازد. این متمایز بودن فرهنگی و ویژگی‌های خاصی هر شهر است که خاستگاه، بنیاد، مواد خام و منابع توسعه‌ی شهری را فراهم می‌آورد. (لندری ۱۳۹۴، ۲۴۱-۲۴۲) به این ترتیب، هر شهری

بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی

متناسب با توان بالقوه و منابع فرهنگی در اختیار خود، دارای یکسری رویدادهای فرهنگی از پیش موجود است؛ رویدادهایی که در مقاطع زمانی کوتاه مدت و بلندمدت در فضاهای طبیعی و انسان ساخت آن شهر جاری بوده و بخشی از هویت فرهنگی آن شهر را شکل داده‌اند. علاوه بر این رویدادها، فضاهای موجود در هر شهری، می‌تواند به عنوان عامل شکل‌گیری رویدادها و یا ظرف فضایی پشتیبان برای وقوع رویدادهای جدید و آتی فرهنگی نیز واقع شود.

۳. مطالعات و بررسی‌ها

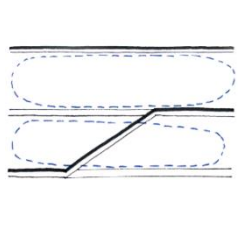
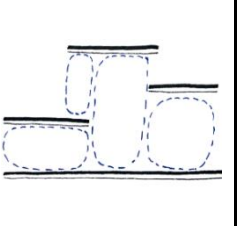
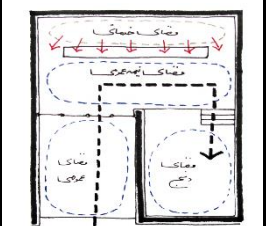
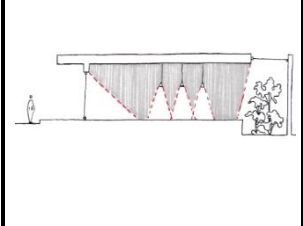
۳-۱- مطالعه ظرف فضایی وقوع رویدادها در مقیاس معماری

هدف این پژوهش، یافتن ظرف فضایی مناسب وقوع رویدادهای فرهنگی است. این امر به ما در تعریف رویدادهای فرهنگی موفق در آینده و انتخاب ظرف فضایی وقوع آن‌ها کمک شایانی خواهد نمود. ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی در مقیاس‌های متنوع و گوناگونی قابل بررسی است. بسیاری از رویدادهای فرهنگی علی‌الخصوص رویدادهای فرهنگی برآمده از منابع فرهنگی یک جامعه (سنت‌های تاریخی و فرهنگی، سنت‌های آموزشی علمی و هنری، محصولات و تولیدات خاص یک مکان، توانایی‌ها و مهارت‌های خاص ساکنین یک منطقه، فرهنگ عامه و ادبیات شفاهی خاص مردم یک منطقه، امکانات طبیعی و انسان ساخت یک منطقه، ظرف فضایی نمادین همچون یک بنا یا یک فضای شهری) در یک حوزه جغرافیایی و یا حوزه با پیش‌زمینه‌ی فرهنگی مشترک مطرح بوده و دارای معنا هستند. این حوزه جغرافیایی می‌تواند یک روستا، یک منطقه، یک شهر، یک کشور و یا مجموعه‌ای از کشورهای دارای ریشه فرهنگی مشترک باشند که این نشان از مقیاس متفاوت ظرف فضایی تحقق رویدادها دارد. علاوه بر این، در خصوص رویدادهای فرهنگی با هدف آموزش غیررسمی و رویدادهای فرهنگی هنری نیز با رویدادهایی در سطح بین‌المللی روبه‌رو هستیم که در مکان‌ها و زمان‌های مختلف و در اشکال گوناگون تبلور می‌یابند و به نسبت رویدادهای فرهنگی برآمده از منابع فرهنگی یک جامعه با حوزه بسیار وسیع و متنوعی از ظرف فضایی برای وقوع آن‌ها روبه‌رو خواهیم بود. به این ترتیب، به هنگام صحبت از ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی می‌توان متناسب با نوع رویداد فرهنگی در مقیاس‌های گوناگون از سطح وسیع جهانی و حوزه‌های مشخص جغرافیایی تا سطح خرد معماری سخن گفت. برای مثال، می‌توان به صورت عام در خصوص رویدادهای آیینی چون اعیاد فطر و قربان در حوزه جغرافیایی کشورهای مسلمان، عید نوروز در حوزه جغرافیایی مردمان فارسی‌زبان، کریسمس در حوزه کشورهای مسیحی و ... سخن گفت؛ مراسمی که در هر یک از این کشورها متناسب با فرهنگ خاص آن کشور نمودهای شکلی مختلفی یافته‌اند و با وجود ریشه مشترک، دارای تمایزهای بی‌شماری هستند. از آنجا که هدف اصلی این نوشتار شناسایی ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی شکل‌دهنده به فضای معماری و شهری است، در نتیجه تمرکز این قسمت بر مطالعه و بررسی ارتباط میان رویدادهای فرهنگی و ظرف مکانی وقوع آن‌ها در مقیاس معماری تا فضای شهری قرار گرفت.

۳-۱-۱- کافه‌نشینی در کافه-رستوران‌ها در دوران معاصر

امروزه جایگاه کافه‌ها در شهرها به عنوان فضاهایی خدماتی با وجه فرهنگی-اجتماعی بر کسی پوشیده نیست. کافه‌ها با فراهم آوردن محیطی دنج و غیررسمی، فضایی مناسب برای گردهم‌آیی‌های دوستانه، دانشجویی و امثال آن بوده که ضمن ارائه نوشیدنی‌ها و غذاهای سبک، زمینه مناسب برای برقراری تعاملات اجتماعی را فراهم می‌آورد. امروزه در کافه‌ها برخلاف قهوه‌خانه‌ها، هر دو گروه جنسیتی زن و مرد و مخاطبین عام و خاص حضور می‌یابند. نکته جالب در خصوص کافه‌ها آن است که در آن‌ها فعالیت‌های گوناگون با یکدیگر همراه می‌شوند که پیرامون دو وجه فرهنگی و یا پاتوق بودن آن‌هاست. زیبایی این فضا نیز تناسب میان فضای فیزیکی آن در ارتباط با الگوهای جاری رویدادی و فضای اجتماعی واقع در آن است. شکل‌دهی به حوزه‌های کارکردی یکی از مهم‌ترین موارد مورد توجه در طراحی داخلی کافه‌ها است که در شکل‌های مختلفی تبلور می‌یابد. اول آن که به دلیل نوع کارکرد کافه‌ها، در طراحی آن‌ها سعی می‌شود که طیفی از میزان دنج بودن فضا (از عمومی تا خصوصی) ایجاد شود و به این ترتیب پاسخگوی طیف نیازهای مخاطبین خود باشد. نحوه شکل‌دهی به این موضوع عموماً به طرق زیر صورت می‌گیرد:

جدول ۱. نحوه تعریف حوزه‌های فضایی در کافه‌ها (منبع: نگارندگان)

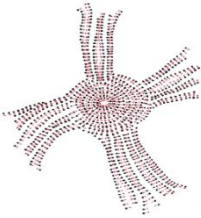
ایجاد اختلاف سطح در فضای داخلی کافه	تعریف ارتفاع‌های متغیر میان کف و سقف	ایجاد سلسله‌مراتب فضایی در یک سطح	ایجاد حوزه‌های نوری طبیعی و مصنوعی
فضاهایی با فاصله بیشتر از ورودی، فضاهای دنج‌تر و دارای آزادی فضایی بیشتر	کاهش ارتفاع به نسبت ارتفاع معمول یعنی فضا صمیمی‌تر و دنج‌تر	شروع از معبر پیاده و امتداد آن به سمت داخل کافه و فضای خصوصی/ محل کانتینر و بار به عنوان عنصر اصلی سرویس-دهنده در نقطه میانی طیف	عموماً از نور زیاد و طبیعی در نزدیکی ورودی و پنجره‌ها آغاز (عمومی‌تر) و با فاصله گرفتن از آن‌ها، حوزه‌های با نورپردازی‌های نقطه‌ای به صورت طیفی کم‌نور (دنج‌تر)
			

البته لازم به ذکر است که این راهکارها عموماً به صورت ترکیبی مورد استفاده قرار می‌گیرند. هر یک از این موارد دارای کیفیت فضایی خاصی است و به کارگیری هر یک از آن‌ها تنوع کیفی نقاط مختلف فضاهای داخلی را در پی خواهد داشت. در این میان نکته حائز اهمیت آن است که تعریف حوزه‌ها صرفاً برای ایجاد طیف فضایی عمومی- خصوصی نبوده و به دلایل گوناگون صورت می‌گیرد. در برخی کافه‌ها نیز به واسطه رویدادهایی خاص که مختص خود آن مکان است، قرارگاه رفتاری ویژه‌ای تعریف می‌شود که در این زمینه برای نمونه می‌توان به "میز همیشه رزرو" کنار پنجره کافه گل‌های رضاییه، حوزه‌ی افراد سیگاری کافه خانه هنرمندان، حوزه‌های عناصر و مبلمان خاص قرار گرفته در هر کافه همچون وجود گلدان‌ها، کتاب‌ها، مجسمه‌ها، کلکسیون‌های مختلف که نیازمند طراحی حوزه‌های مختص خود هستند که در قالب قفسه‌ها، میزها، طاقچه‌ها و همانند آن‌ها نمود می‌یابد. برخی کافه‌ها نیز به مثابه یک گالری عمل نموده و به این ترتیب نیازمند تعریف حوزه‌هایی بر روی دیوارها برای قرارگیری تابلوها و نورپردازی آن‌ها وجود دارد. به علاوه، بنا به نوشته سارتر در کتاب هستی و نیستی، کافه به‌تنهایی با مشتریانش، میزهایش، فضای کوچکش، انعکاسش، نورش، فضای دودآلودش، صداهایش، نعلبکی‌های پر سر و صدایش و گام‌هایی که آن‌را پر می‌کند، فضایی سرشار از بودن است. همه‌ی این موارد در کنار یکدیگر سبب می‌شود که کافه‌ها در طول زمان خاصیت مکانی یابند، مکانی که بیش از آن که با وجوه فیزیکی ساخته شده باشد، با خاطرات برجای گذاشته بر ذهن افراد که دیگر با فضای آن کافه عجین شده می‌شود. در این میان نکته مهم آن است که تمرکز مکان قرارگیری کافه‌ها در تهران، در مکان‌های مختلف علی‌الخصوص فضاهایی با روح فرهنگی- آموزشی و ساختمان‌های قدیمی که اثری از تاریخ و هویت بر آن‌ها برجای مانده را دارا هستند. و پراکندگی کافه‌ها در محدوده خیابان انقلاب تا چهارراه ولیعصر، از چهارراه تا میدان ولیعصر، بلوار کشاورز و محدوده‌ی خیابان کریم‌خان مبین این موضوع است.

۳-۱-۲- رویداد آیینی مراسم دهه محرم

رویداد آیینی محرم بیش از هرچیز ریشه در فرهنگ دینی مردمان ایران‌زمین و برآمده از متن زندگی و اعتقادات مردم از گذشته تاکنون است که در ماه محرم در امتداد جریان طبیعی زندگی مردم و فضاهای پذیرای آن واقع می‌شود و نکته جالب آن است که مردم عادی خود بازیگران و تماشاچیان این صحنه در حال وقوع هستند. این رویداد جنبه روایی داشته و یادآور واقعه‌ای دور در زمان حال است. به علاوه در این رویداد، شاهد حضور گروه‌های سنی، جنسی، اجتماعی و حتی مذهبی مختلف در کنار یکدیگر و بدون هرگونه سلسله مراتب اجتماعی هستیم. این مراسم در قالب‌های شکلی- عملکردی مختلف قابل وقوع بوده و به صورت کلی دربردارنده‌ی دو قسم فعالیت است که متناسب با نوع آن‌ها ظرف مکانی می‌پذیرند:

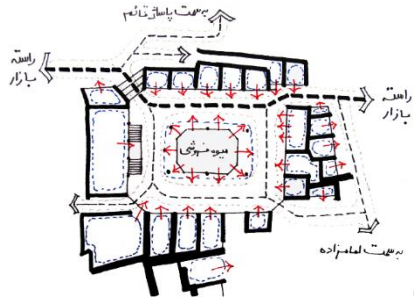
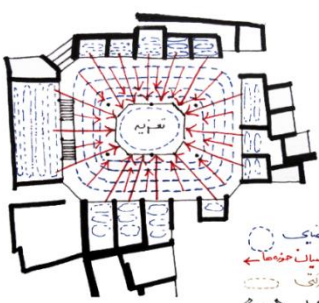
جدول ۲. نحوه تعریف حوزه‌های فضایی در رویداد دهه محرم (منبع: نگارندگان)

نوع فعالیت	سازماندهی	مابه ازای فضایی	نحوه شکل‌گیری حوزه‌های فضایی
راه‌اندازی دسته‌های عزاداری، سینه‌زنی، زنجیر زنی به همراه حمل ادواتی چون بیرق، علم و کتل و ...	سازماندهی در شکلی خطی	در فضاهایی سازگار با سازماندهی خطی همچون کوچه‌ها، خیابان‌ها و راسته‌های بازارها در مقیاس شهری	
برپایی مجالس سوگواری	نیازمند مکان مکث و توقف چند ساعته	در فضاهایی سازگار با مکث چون میادین، تیمچه‌ها، چهارسوق‌ها به عنوان نقطه تقاطع شریان‌های حرکتی و مسیرها در مقیاس شهری/ فضاهای داخلی خانه‌ها، مساجد و اماکن آیینی/ فضاهایی مختص برگزاری این مراسم در قالب تکیه‌ها و حسینیه‌ها	

به علاوه، به طور معمول هرگونه فضایی که کاربری آیینی داشته باشد، با تغییرات اندکی قابل تبدیل به مکان برگزاری مراسم هستند و این تغییرات عمدتاً با استفاده از وجوه تداعی‌گر و نمادین همچون نشانه‌های ارجاع دهنده و عمدتاً نمادین صورت می‌پذیرد. علاوه بر تمامی موارد فوق، گاهی فضاهایی مختص برگزاری این مراسم در قالب تکیه‌ها و حسینیه‌ها احداث می‌شود. به طور معمول تکایا و حسینیه‌ها در امتداد مسیر گذرهای اصلی محله و یا مجاور آن‌ها ساخته می‌شود که از جمله آن‌ها می‌توانیم به تکیه تجریش، تکیه نیاوران و تکیه سادات اخوی اشاره نماییم.

طراحی تکایا نیز براساس طراحی حوزه‌های رویدادی انجام گرفته و می‌گیرد. تکایا عموماً دارای سازماندهی مرکزی بوده با یک صحن یا حیاط در بخش مرکزی به عنوان حوزه اصلی فضایی تکیه بوده که رویدادهای اصلی در آن به وقوع می‌پیوندند. حوزه برگزاری و اجرای مراسم تعزیه به طور معمول در مرکز این حیاط از طریق تعریف یک سکو انجام می‌پذیرد که از نقاط مختلف تکیه قابل رویت است و نمود آن را می‌توانیم در تکیه تجریش و نیاوران مشاهده نماییم. در اطراف سکو حوزه‌های گذر و پیرامون آن حجره‌هایی با اختلاف تراز نسبت به فضای حیاط است که حوزه نشستن مردان با دید کامل به سمت مرکز و سکوی اجرای تعزیه واقع می‌شوند. این حوزه‌های گذر و دسترسی تابع شرایط پذیرای الگوهای عملکردی متفاوت می‌گردند، در ابتدا تنها حوزه‌های دسترسی هستند، با فروش شدن آن پذیرای مراسم عزاداری شده، در وقت نماز پذیرای رویداد اقامه نماز و در هنگام ظهر پذیرای سفره‌های غذا خواهد بود که نمود آن را می‌توانیم در تکیه تجریش مشاهده نماییم، تکیه‌ای که در سایر ایام سال، حوزه اصلی و مرکزی آن به میوه‌فروشی اختصاص دارد. این امر، ضمن آن‌که از یک طرف گویای انعطاف‌پذیری فضای داخل تکیه است، از طرف دیگر گویای اهمیت این رویداد دارد چراکه فضایی که تنها دو هفته در سال پذیرای مراسم سوگواری امام حسین است، دارای چنان اهمیتی است که نام تکیه همواره بر آن باقی است.

جدول ۳. نحوه تعریف حوزه‌های فضایی در تکیه تجریش (منبع: نگارنده)

تکیه تجریش در ایام مختلف سال (به استثنای محرم)	تکیه تجریش در ایام محرم
	

از دیگر حوزه‌های فضایی تعریف شده در این تکیه می‌توان به حوزه منبر اصلی سخنران، تعریف و تفکیک حوزه نشستن خانم‌ها و آقایان (معمولاً تعریف حوزه خانم‌ها در طبقه دوم) و حوزه‌های خدماتی تکایا همچون آشپزخانه و سرویس بهداشتی اشاره نمود. به علاوه اجزاء و ادوات قرار گرفته در هر تکیه حوزه و مابه‌ازای خاص فیزیکی خود را طلب می‌کند؛ برای مثال

می‌توان از علم، نخل، بیرق‌ها، تابلوها، فانوس‌ها و امثال آن‌ها نام برد که هریک محدوده و حوزه کارکردی خاص خود را طلب می‌کنند.

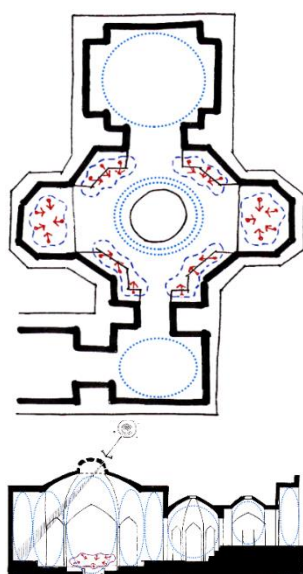
علاوه بر تکایای ثابت، همه ساله در ایام محرم تکیه‌هایی موقت در گوشه و کنار شهر برپا می‌شود، که این امر عموماً از طریق برپایی سازه‌ای موقت همچون داربست‌ها، پوشش دیواره‌ها و سقف آن با پارچه‌های مشکی، مفروش نمودن سطح کف و آویختن بیرق‌ها و و پارچه‌های منقش به عبارات و نوحه‌های مذهبی صورت می‌پذیرد و به این ترتیب حوزه‌ی مکتبی برای برگزاری مراسم سوگواری فراهم می‌آید.

به علاوه، در این رویداد با استفاده از حوزه‌های نوری متفاوت در قالب استفاده از شمع، خاموش کردن چراغ، استفاده از نور سبز، پخش بوی گلاب و بوی اسپند، استفاده نمادین از رنگ سبز و قرمز و مشکی، صدای موسیقی مذهبی و نوحه‌های عزاداری، برانگیخته شدن احساس مخاطبین، پیوند میان تصویر ذهنی و عینی آنان فراهم می‌آید.

۳-۱-۳- قهوه‌خانه‌نشینی در دوران قاجار و اوایل پهلوی اول

قهوه‌خانه به عنوان یک نهاد اجتماعی-فرهنگی در جامعه سنتی ایران، برآمده از فرهنگ مردم بوده است. قهوه‌خانه‌نشینی به عنوان یک پدیده اجتماعی جاذب مردان به محل عمومی بوده است و به تدریج کاربری فراگیری یافته و افرادی از گروه‌های

اجتماعی گوناگون به ویژه گروه‌های شغلی و اصناف به آن روی آورده و قهوه‌خانه‌ها را پاتوق خود کردند. به همین دلیل این فضا به مکان برقراری ارتباط میان اهل هر پیشه و صنف با صنف‌های دیگر و مردم تبدیل شده بود. علاوه بر این، قهوه‌خانه-نشینی در طول زمان جایگاهی فرهنگی-اجتماعی یافته و نقش فرهنگی این رویداد را می‌توان در تبلور هنر شاهنامه‌خوانی، نقالی و داستان‌سرایی و تبلور هنر نقاشی قهوه‌خانه‌ای جست. به طور معمول، تعریف فضای قهوه‌خانه‌ها بر مبنای تعریف حوزه-های رویدادی است که مابه‌ازای فیزیکی یافته‌اند. به طور کلی حوزه فضایی قهوه‌خانه متشکل از چندین حوزه فضایی سرپوشیده و تودرتو بوده که تعریف حوزه‌ها از طریق ایجاد سلسله‌مراتب فضایی و به کارگیری اختلاف‌ترازها صورت می‌گرفته است. هریک از این قهوه‌خانه‌ها دارای یک حوزه‌ی فضایی میانی سرپوشیده به عنوان مکان وقوع رویدادهای اصلی بوده است. در دورتادور حوزه‌ی میانی، حوزه‌هایی در مقیاس خردتر در قالب صفاها یا سکوه‌های آجری هستند. عموماً در وسط حوزه میانی، حوض یا حوضچه‌ای قرار داشت که خود حوزه رویدادی خاص خود را در پی داشت. تعریف چنین حوزه‌های فضایی را می‌توان در فضای معماری بنای سربینه‌ی حمام‌های سنتی قدیم ایران مشاهده نمود. به علاوه، حوزه‌های فضایی و عملکردی دیگری همچون حوزه‌ی دستگاه قهوه‌چی در گوشه‌ای از حوزه تالار سرپوشیده، حوزه اجرا در قالب سکویی گرد یا چندضلعی در وسط یا سکویی نیمه‌گرد یا سه ضلعی چسبیده به بخشی

کروکی ۱. نحوه تعریف حوزه‌های فضایی در داخل قهوه‌خانه‌ها

از یک ضلع دیوار ساختمان حوزه‌ی سرپوشیده برای اجرای برنامه‌های هفتگی و هنری قهوه‌خانه، حوزه‌ی فضای سرباز برای پذیرایی از مشتریان در فصل‌های گرم سال (باغچه)، حوزه‌های فضایی تعریف شده توسط آرایه‌های به کار رفته در قهوه-خانه‌ها، حوزه‌ی نقاشی شده‌ی طاقچه‌ای‌ها و توری‌های دیوارهای فضای سرپوشیده، حوزه‌های اسباب (عملکردی، دود و دم، اسباب و اشیای تزئینی، اسباب تفریحی و سرگرمی) و اشیای قدیم زینتی گرانبها، شمایل شخصیت‌های مذهبی و عکس‌های نامداران تاریخ پهلوانی نیز وجود داشته‌اند که به تناسب خود نیازمند تعریف حوزه‌هایی فضایی و عملکردی مختص خود در قهوه‌خانه‌ها بودند. به مجموعه این‌ها می‌توان بوی توتون قلیان‌ها، صدای غل‌غل قلیان‌ها و سماور، صدای استکان و نعلبکی‌ها، صدای فواره آب حوض، صدای بلبل، قناری و طوطی، صدای نقال و هیاهو و خنده آدم‌ها، نور روزن سقف‌ها طول روز و نور چراغ‌ها، فانوس‌های آویز، چراغ‌های پیه‌سوز و نفت‌سوز در شب را اضافه نمود که از جمله مواردی هستند که تحریک حواس در این فضا را در پی داشته‌اند.

۳-۱-۴- جمعه‌بازار

جمعه‌بازار تهران همان‌طور که از نام آن پیداست بازاری است که در روزهای جمعه پذیرای مشتریان است. به صورت کلی تاریخچه جمعه بازار به زمان ناصرالدین‌شاه برمی‌گردد. نخستین جمعه‌بازار در مسجدشاه سابق در بازار بزرگ تهران شکل گرفته و سپس، تکیه دولت محل جمعه‌بازار شد. اما جمعه‌بازار به شکل و شمایل امروزی در پارکینگ ناصرخسرو (سعدی جنوبی) شکل گرفت و از سال ۱۳۸۰ به بعد، پارکینگ پروانه در روزهای جمعه، با تغییر کاربری پذیرای جمعه‌بازار گردید. این رویداد پذیرای دستفروش‌ها و بساط‌ها اشیای گوناگون در چهارچوب فعالیت‌های غیربرنامه‌ریزی شده است. همه این اشیاء به نوعی تداعی‌گر فرهنگ جامعه در دوره خاصی از گذشته بوده و حرکت در میان آنان سبب حرکت در زمان و یادآوری خاطرات و تصاویر ذهنی پیشین می‌گردد. آنچه در این رویداد جالب توجه به نظر می‌آید آن است که با وجود واقع شدن رویداد در پارکینگ پروانه که در نظر کلی کاملاً بی‌ارتباط با این رویداد بوده و حتی در قالب ماهیت اصلی به عنوان یک پارکینگ هم دارای مشکلات عدیده‌ای است، با این حال این رویداد از معدود پتانسیل‌های این فضا برای شکل‌دهی به حوزه‌های فضایی موردنیاز وقوع خود به شکل زیر بهره می‌برد.

جدول ۴. نحوه تعریف حوزه‌های فضایی جمعه بازار تهران (منبع: نگارندگان)

	تعریف حوزه‌ها و قلمروهای فضایی موردنیاز دستفروشان برای پهن نمودن بساط شان و نیاز به مسیر حرکتی در میان آن‌ها	حوزه‌های فضایی مورد نیاز این رویداد
	استفاده از حوزه‌های تعریف شده توسط ستون‌ها برای قرارگیری ماشین‌ها در پارکینگ پروانه به عنوان حوزه دستفروشان و تبدیل مسیرهای حرکت اتومبیل‌ها به مسیر حرکت پیاده در روز جمعه	نحوه استفاده از فضای پارکینگ برای پاسخگویی به این نیاز

به این ترتیب این رویداد، در این ظرف فضایی واقع شده و قدرت رویداد تا حدی است که فضای پارکینگ که عموماً به عنوان یک نامکان شناخته می‌شود را مکان‌مند نموده و نام پاساژ پروانه برخورد گرفته است و به این ترتیب فضایی زیسته را در مقیاسی کوچک شکل می‌دهد.

۳-۱-۵- رویدادهای برگزار شده توسط کمپین‌های زیست-محیطی و اجتماعی

هدف اصلی از برگزاری این رویدادها، فرهنگ‌سازی از طریق آموزش همگانی و یادگیری در ابعاد مختلف آن میان آحاد مردم است که می‌تواند طیف وسیعی از موضوعات، از معضلات اجتماعی، فقر، مسئله آموزش و بهداشت همگانی گرفته تا مسائل زیست‌محیطی و بسیاری موارد دیگر را خطاب قرار دهد. بنابراین تلاش می‌شود که در بستری واقع شوند که در آن‌ها امکان حضور گسترده هر دو گروه

جنسیتی زن و مرد، گروه‌های سنی مختلف از کودک تا سالمند و اقشار مختلف اجتماعی فراهم باشد. به همین دلیل، ظرف مکانی و حوزه‌های فضایی وقوع این رویدادها بیشتر در مناطق پر رفت‌وآمد با تمرکز بر استخوان‌بندی اصلی طبیعی و انسان‌ساخت شهر قرار می‌گیرد، یعنی جایی که منبع تصاویر ذهنی و خاطره جمعی مردمان شهر است؛ به این طریق مردم در مسیر حرکت روزمره خود به ناگاه با جریانی روبه‌رو و اثری هرچند کوچک از آن می‌پذیرد و تکرار این موضوع در طول زمان به تدریج سطح آگاهی بیش‌تری برای آنان در پی خواهد داشت. در این میان نکته مهم آن است که مکان انتخابی برای وقوع رویداد، می‌بایست قلمروهای فضایی موردنیاز وقوع رویداد در قالب حوزه‌های حرکتی و مکث را تأمین نماید؛ برای مثال می‌توان به برگزاری رویدادی توسط کمپین "آسمان آبی و زمین پاک" در ۷ دی ۱۳۹۳ در چهارراه ولیعصر تهران با هدف آموزش رفتارهای ترافیکی در پارک دانشجو تهران اشاره نمود که مکان انتخاب شده برای این رویداد نیز علاوه بر اینکه بر استخوان‌بندی اصلی شهر تهران و نقطه‌ای پر رفت‌وآمد واقع شده، به دلیل پلازای روبه‌روی تئاتر شهر حوزه فضایی

بسیار مناسبی را به لحاظ کمی و کیفی برای وقوع این رویداد فراهم می‌آورد. به علاوه در صورت نیاز به تداوم این موضوع، به دلیل پیاده‌روهای عریض خیابان ولیعصر، این رویداد قابل تداوم و امتداد در پیاده‌روهای خیابان ولیعصر بود.

۳-۱-۶- جشنواره فیلم فجر

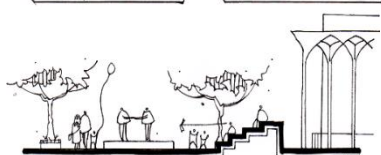
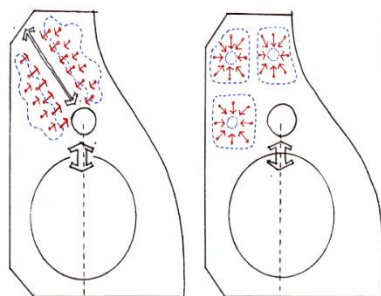
جشنواره‌ی بین‌المللی فیلم فجر مهم‌ترین جشنواره‌ی سینمایی ایران است که از سال ۱۳۶۱ تاکنون در میانه بهمن ماه هر سال در تهران برگزار می‌گردد. برای برگزاری این رویداد، فیلم‌های ارسال شده به جشنواره در یک دوره زمانی مشخص در سینماهایی منتخب اکران شده و بنابراین منظومه‌ای از نقاط به صورت شبکه‌ای، به واسطه‌ی رویدادی واحد، به یکدیگر مرتبط گشته و پذیرای تماشاچیان می‌گردند.

این رویداد برای وقوع نیازمند سالن‌های سینما است. نگاهی به سینماهای منتخب جهت برگزاری سی و پنجمین جشنواره فیلم فجر دربردارنده نکته جالبی است، مبنی بر اینکه علاوه بر معیارهایی چون پراکندگی مناسب سینماها در سطح شهر و گنجایش سالن‌ها، بیش‌تر سالن‌هایی برای این رویداد انتخاب شده که طیف مناسبی از انواع حوزه‌های فضایی متناسب با عملکردهای فرهنگی و خدماتی را در کنار خود داشته باشند و به این ترتیب برای مخاطبین خود طیفی از انتخاب را فراهم آورند. برای مثال پردیس سینمایی ملت علاوه بر آن که مجاور پارک ملت و در ارتباط مستقیم با آن قرار داشته، خود دارای حوزه‌های متنوع سالن‌های سینما، گالری، کافه کتاب، فروشگاه عرضه رسانه-های صوتی، بوفه است. به همین شکل موزه سینما، علاوه بر قرارگیری در یکی از باغ‌های زیبای شمیران موسوم به باغ فردوس دارای حوزه‌های کافه، رستوران، محل عرضه کالاهای فرهنگی و صنایع دستی است. پردیس سینمایی کوروش دارای سالن‌های سینما و تئاتر، خدمات بوفه و کافی‌شاپ، رستوران VIP، گالری، مهدکودک، شهربازی و فروشگاه هاپراسار است. به این ترتیب می‌توان گفت که این رویداد در فضاهایی واقع می‌شوند که همچون موزه سینما فضایی زیسته بوده، یا در سینمایی که در یک فضای شهری زیسته واقع شده (پردیس سینمایی ملت در پارک ملت، سینما فرهنگ در خیابان شریعتی، سینما آزادی در خیابان بهشتی با خاطره گذشته خود) و یا در فضاهایی جدید همچون پردیس سینمایی کوروش و امثال آن واقع می‌شود که در تلاش برای شکل‌دهی به حیات عملکردی-الگوهای جاری فضایی قرار دارند.

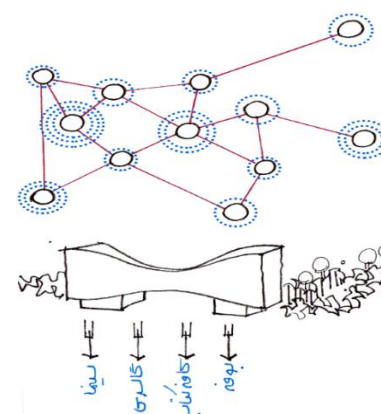
۳-۱-۷- رقص‌های فولکلور ایران

در میان تمامی رویدادهای بررسی شده در این پژوهش، رقص تنها موردی است که بیش از هر چیز فضا و حوزه‌های فضایی را به واسطه‌ی حرکت بدن ایجاد می‌کند. رقص، مکان‌یابی اندام رقصندگان در فضا در طول زمان و به حرکت درآوردن هماهنگ اندام‌های بدن همراه با پیوستگی و تسلسل آن‌ها در ریتم موسیقایی است. رقص‌های قوم‌های مختلف ایران ریشه در تاریخ زندگی طبیعی و اجتماعی آنان داشته و برآمده از مفاهیم اساسی زندگی مردم و سازگار با ساختار معیشتی، فکری و اخلاقی قومی بوده و در واقع بیان مرحله‌وار واقعه‌ای از زندگی روزمره است. به همین دلیل رقص‌های فولکلور در ایران دارای ژانرهای مختلف برآمده از زندگی روزمره و در نتیجه الگوهای فضا-رویدادی متفاوت می‌پذیرد.

در تناسب با هر نوع رویداد رقص و حرکات و چرخش‌های طول آن، حوزه‌هایی فضایی مورد نیاز است و هر فضایی که قادر به فراهم‌آوردن آن باشد، برای وقوع رقص مناسب خواهد بود. این فضا می‌تواند یک فضای طبیعی در کوه، دشت و امثال آن

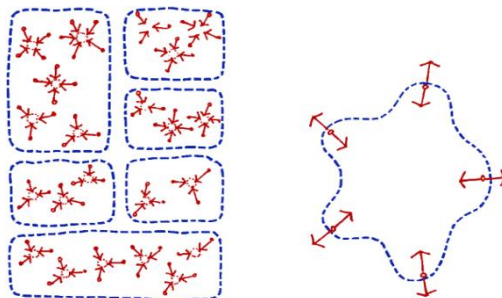
کروکی ۲. نحوه تعریف آزادانه حوزه‌های فضایی رویدادهای مختلف واقع در پلازای روبه‌روی تئاتر شهر (منبع: ...)

کروکی ۳. انتخاب منظومه‌ای از سینماها به عنوان مکان وقوع جشنواره با تمرکز بر سینماهای ارائه دهنده طیف خدمات (منبع: نگارندگان)

و یا گوشه‌ای از فضای جمعی زندگی مردمان آن محدوده باشد، چرا که برای وقوع آن تنها به یک بستر پشتیبان پذیرای انواع حوزه‌های فضایی برای وقوع آن رویداد نیاز خواهد بود. در این میان نکته حائز اهمیت آن است که هر نوع رقص فولکلور در یک محدوده‌ی جغرافیایی مشخص معنی می‌یابد، چرا که در ارتباط با جنبه‌های اساطیری و فولکلوریک برآمده از متن زندگی مردمی است که خود بازیگر و تماشاچی این صحنه در حال وقوع هستند. بنابراین با وجود آن که قادر به تأمین حوزه‌های فضایی مورد نیاز وقوع آن در بسیاری از مکان‌ها هستیم، می‌بایست از میان آن‌ها مکان‌هایی را انتخاب نماییم که دربردارنده‌ی مخاطب اصلی این رویداد، یعنی مردمانی باشد که این رویداد برای آن‌ها واجد معنی است.

۳-۲- مطالعه ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی در مقیاس شهری

کروکی ۴. نحوه شکل‌گیری حوزه‌های فضایی در خصوص

به هدف تعریف‌کنندگان آن رویداد، در مقیاس وسیع منطقه و شهر نیز مطرح است؛ چرا که انتخاب مکان قرارگیری رویداد در مقیاس شهری برای دستیابی به هدف اصلی از وقوع آن الزامی است. در این خصوص با سه دسته‌ی کلی روبه‌رو هستیم:

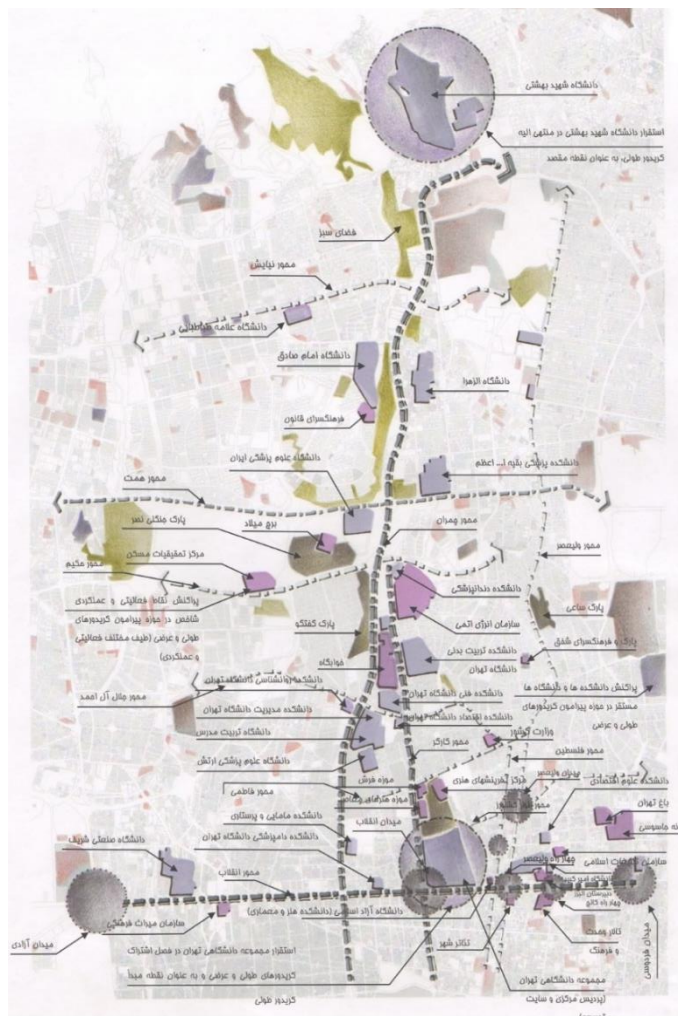
۳-۲-۱- تمرکز برخی از رویدادها به واسطه نوع رویداد خود در یک جای خاص به لحاظ مکانی و زمانی

تمامی رویدادهای فرهنگی برآمده منابع فرهنگی موجود در هر شهر و منطقه به محل وقوع خود، یعنی آن شهر و منطقه خاص وابسته بوده و خارج از آن فاقد تأثیرگذاری مناسب هستند. برای مثال رقص‌های فولکلور در یک حیطه جغرافیایی مشخص دارای معنی و بار فرهنگی-ارزشی هستند. به علاوه، همان‌گونه که پیش از این اشاره شد، رویدادهایی چون کافه‌نشینی و ظرف فضایی تحقق آن‌ها یعنی کافه‌ها بیش‌تر در اطراف محدوده‌های آموزشی- فرهنگی شهر تهران پراکنده هستند. از دیگر موارد جالب توجه در این زمینه می‌توان به شکل‌گیری اصناف و تمرکز بورس کالاها در مناطق خاصی از شهرها اشاره نمود. مطالعه علت تمرکز کتابفروشی‌های تهران در خیابان انقلاب و محدوده‌ی دانشگاه تهران، یکی از بهترین نمونه‌های این موضوع است. در شهرهای قدیم ایران، کتابفروشان در بازار نزدیک مدارس علمیه، کانون‌ها و مکاتب درس جمع می‌شدند. در تهران قدیم بازار بین‌الحرمین میان مسجد شاه و مسجد جامع نخستین کانون و بورس کتابفروشان بود که در کانون رفت‌وآمد اهل علم آن روزگار شکل گرفته بود. با تأسیس دارالفنون، کانون دیگری از کتابفروشان و ناشران کتاب در خیابان ناصریه (ناصرخسرو امروزی) پدید آمد. با انقلاب مشروطه و پدید آمدن مجلس شورای که در حوزه میدان بهارستان استقرار یافت، کانون سوم کتابفروشان در خیابان شاه‌آباد (جمهوری امروزی) تشکیل گردید و سپس از حدود سال‌های ۱۳۳۲ با اهمیت یافتن نقش دانشگاه تهران در حیات اجتماعی و سیاسی شهر تهران، کانون چهارم بورس کتاب تهران روبروی دانشگاه تهران شکل گرفت که تا امروز نیز نقش خویش را به عنوان مهم‌ترین بورس کتابفروشان در تهران حفظ کرده است. نکته جالب در مورد این چهار بورس کتاب آن است که سه مورد از آنان در نزدیکی مراکز علمی و آموزش به گونه‌ای که ما با تمرکز فضاهای فرهنگی در امتداد محور خیابان انقلاب و تمرکز فضاهای آموزشی در امتداد محور خیابان کارگر و اتوبان چمران روبه‌رو هستیم. عالی روزگار خود پدید آمده‌اند (صفامنش ۱۳۷۰). علاوه بر این، شکل‌گیری دانشگاه تهران در این نقطه از شهر تهران زمینه تمرکز فضاهای آموزشی و فضاهای فرهنگی در حوزه نفوذ اطراف خود را در پی داشته است.

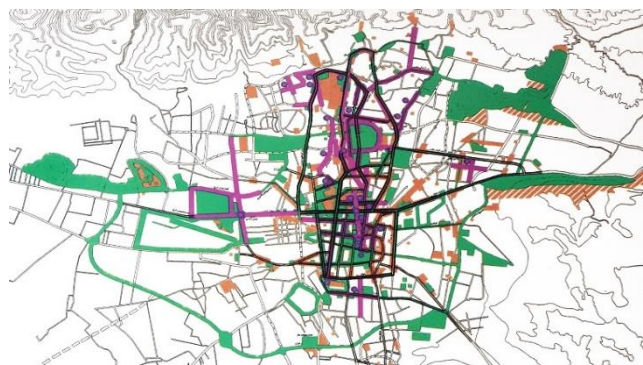
۳-۲-۲- رویدادهایی که در هرجایی قابل بودن هستند، اما تمرکز ظرف مکانی وقوع آنها بیش تر بر روی استخوان بندی اصلی طبیعی و انسان- ساخت شهر قرار دارد، یعنی جایی که منبع تصاویر ذهنی و خاطره جمعی مردمان آن شهر است.

در این حالت، رویدادها در فضاهایی واقع می شوند که در طول زمان خصوصیت مکانی یافته اند و در اصطلاح مکان مند شده اند و غنای تاریخی و هویتی یافته اند. به بیان دیگر، این دسته از رویدادها در فضاهایی به وقوع می پیوندند که دارای ساختار فیزیکی از پیش تعریف شده ای هستند که دربرگیرنده ی انواع فضاهای انسان ساخت و طبیعی واقع در استخوان بندی اصلی شهر، مناطق بافت تاریخی و قدیمی شهر و خیابان ها و پلازاهایی اشاره نمود که در حافظه جمعی شهروندان شهر جای گرفته اند. برای مثال در شهر تهران، محدوده بازار بزرگ شهر تهران و نقاط عطف آن، محدوده تهران قدیم (کانون ها، محورها و عناصر آن) به همراه خیابان های شریعتی و ولیعصر و نقاط اتصال میان آنها، میدان های و محله های قدیمی شهر تهران چنین نقشی را ایفا می نمایند. در همه این موارد حافظه سایت و بستر بیش از واقعیات فیزیکی آن مورد اتکا است. اهمیت این محدوده ها گاهی به حدی است که با تمرکز فعالیت هایی همچون فعالیت های فرهنگی و آموزشی در اطراف آنها روبه رو هستیم که این امر نه از حوزه سیاست گذاری بالادست، بلکه به تدریج و در طول زمان و به صورت طبیعی در اطراف این نواحی تمرکز یافته و زمینه شکل گیری رویدادهای فرهنگی و آموزشی در این نواحی را فراهم آورده است.

برای مثال می توان به برگزاری انواع رویدادها با هدف آموزش غیررسمی شهروندان توسط

نقشه ۱. ارزیابی و تحلیل سازمان فضایی و عملکردی محدوده دانشگاه تهران با هدف تشخیص کریدورهای شاخص آموزشی و فرهنگی در شهر تهران (منبع: آرشیو آقای کامران صفامنش)

نقشه ۲. استخوان بندی شهر تهران (منبع: حمیدی و سیروس صبری ۱۳۷۶، ۲۴۹)

انجمن ها و کمپین های حامی مسائل زیست محیطی همچون کمپین "آسمان آبی و زمین پاک"، "کمپین اعتراض به قطع درختان خیابان ولیعصر" و یا کمپین "شادی" در محدوده خیابان ولیعصر اشاره نمود. به علاوه نقاط و مسیرهای تمرکز راهپیمایی ها و تظاهرات های واقع در شهر تهران نیز در این محدوده ها واقع می شوند.

برگزاری رویدادها در فضاهای فرهنگی و سایت‌های تاریخی از جمله نمونه‌های دیگر ظرف فضایی این دسته رویدادها است. برای مثال می‌توان بعضی از سایت‌های باستانی را با کاربری‌های جدید ترکیب کرد و قدمت و ارزش‌های موجود در آن را به واسطه‌ی کارهای جدید مورد بازخوانی قرار داد. (فکوهی ۱۳۹۱، ۳۱۲) خوشبختانه امروزه با رشد آگاهی در خصوص استفاده‌ی مناسب از فضاهای فرهنگی برای برگزاری رویدادها روبه‌رو هستیم. از نقطه نظر میراث فرهنگی، "فضای فرهنگی" مفهومی انسان‌شناختی است که به یک مکان یا مجموعه‌ای از اماکنی اطلاق می‌شود که در آن‌ها به صورتی دائمی و قاعده‌مند، شکلی از بیان‌های فرهنگی سنتی یا مردمی به اجرا گذاشته می‌شود. مفهوم فضای فرهنگی قابل استفاده برای موقعیت‌هایی است که به صورتی دائمی و قاعده‌مند میزبان برگزاری رویدادها (به منزله بخشی از میراث ناملموس یک شهر) هستند. (Richards and Palmer 2010, 71-72) به علاوه، ساختار طبیعی شهرها نیز می‌تواند محل رویدادها واقع گردد و هرچه اهمیت، جایگاه و ارتباط عناصر طبیعی با زندگی مردم بیش‌تر باشد، این موضوع به صورت عمیق‌تری جلوه‌گر می‌شود. برای مثال می‌توان به نقش

تصویر ۱. درختان چنار خیابان ولیعصر محل پذیرش رویدادها در طول زمان
(منبع: نگارندگان)

رودخانه تایمز در لندن، رودخانه سن در پاریس، رودخانه گنگ در هند و در آیین هندو، رودخانه زاینده‌رود در اصفهان، نقش چشمه زمزم در شهر مکه و در ساخت کعبه اشاره نمود که این مکان‌های طبیعی به واسطه‌ی اهمیت و جایگاه خود در میان مردمان آن شهرها محل رویدادهای بی‌شماری گشته‌اند. کوه‌های واقع در شمال شهر تهران و رودخانه‌های این شهر نیز محملی خاص برای وقوع رویدادها به شمار می‌روند. به

علاوه در برخی موارد نیز درختان واجد ارزش و بار فرهنگی بوده و سرمنشاء شکل‌گیری رویدادهای فرهنگی در پیرامون خود واقع می‌شوند که از آن جمله می‌توان به درختان خیابان ولیعصر شهر تهران، درخت کهن‌سالی چنار امامزاده یحیی تهران و درخت چنار روستای زرآباد الموت اشاره نمود.

این موضوع را در حوزه‌ی معماری نیز می‌توان دنبال نمود. برای مثال منظومه‌ای از بناهای برج‌مانده از گذشته می‌تواند به عنوان ساختاری پشتیبان و تنظیم‌شونده برای فعالیت‌ها و سکویی برای وقوع رویدادهای فرهنگی شهر قرار گیرد. یک شیء یا ساختمان، یا مکان، یا هر وجود مادی دیگری که زمانی مورد استفاده یک شخصیت تاریخی یا واسطه وقوع یک حادثه تاریخی بوده دارای بار فرهنگی است و می‌تواند یک خاطره تاریخی را همراه با ارزش‌هایی که در خود حمل می‌کند، بازسازی کند. شرط آن که شیئی تاریخی بتواند چنین تأثیری را بر محیط زندگی امروزی اعمال کند، آن است که در محیط فعال باشد. به این اعتبار هرچه میزان مشارکت بناهای تاریخی در فعالیت‌های جاری بیشتر باشد، تعداد بیشتری از آن‌ها شانس و امکان بقا خواهند داشت. (صفا منش و منادی‌زاده ۱۳۸۲، ۳۳-۳۴) در شهر تهران نیز با نمونه‌های بسیار زیاد و متنوعی از این موضوع روبه‌رو هستیم. بازسازی پادگان ایرانشهر و تبدیل آن به پارک ایرانشهر و خانه هنرمندان، بازسازی مجموعه‌ای از خانه‌های قدیمی شهر تهران و تعبیه کاربری‌های جدید در آن‌ها همچون باغ فردوس به عنوان موزه سینما، باغ‌موزه هنر، انجمن خوشنویسان و...، مرمت و بازسازی کشتارگاه تهران و تبدیل آن به فرهنگسرای بهمن، تغییر کاربری فرودگاه قلعه‌مرغی به پارک ولایت از جمله مواردی است که به انجام رسیده است. به علاوه، در چندسال اخیر با طیف گسترده‌ای از احداث کافه‌ها، کافه‌کتاب‌ها و کافه‌گالری‌ها در شهر تهران روبه‌رو بوده‌ایم که عمدتاً در بناهای قدیمی استقرار یافته‌اند. نکته جالب توجه در خصوص تغییر کاربری ساختمان‌ها و تعریف رویدادهای جدید در داخل آن‌ها آن است که این رویدادها گاهی به حدی پر قدرت عمل می‌نماید که آن فضا را به یک پاتوق تبدیل می‌نماید؛ ویژگی مهم پاتوق‌ها آن است که اغلب در آن الگوهای رفتاری معینی وجود ندارد بلکه حاصل کار و عمل افراد مشارکت‌کننده در پاتوق، الگودهنده‌ی پاتوق و رفتار و نظام معنایی دیگران حاضر است. (آزادرمکی ۱۳۹۰، ۲۲) در ایران پاتوق‌ها پیش از هر چیز نقش توسعه فضای مدنی را دارند. (همان منبع،

۸۰) زورخانه‌ها در عصر صفویه، قهوه‌خانه‌ها در عصر ناصرالدین شاه، انجمن‌های ادبی و فکری در دوره پهلوی و کافی شاپ‌ها و مراکز خرید در دوران حاضر به عنوان پاتوق عمل نموده‌اند (همان منبع، ۸۴).

۳-۲-۳- رویدادهایی که در هر جایی قابل بودن هستند، اما برای تغییر چهره نامطلوب و ایجاد تصاویر و هویت جدید مطلوب، در مناطق آسیب‌دیده، فرسوده، ناامن و یا فاقد سرزندگی تمرکز داده می‌شوند.

در این حالت مناطقی در درون و مرکز شهر به برگزاری رویدادها اختصاص می‌یابد که در گذشته محل زندگی افراد بی‌خانمان، فراری، سالخورده و بیکار بوده‌اند که در اصطلاح به آن‌ها مناطق "در حال گذار"^{۱۹} گفته می‌شود (باندز ۱۳۹۰، ۱۶۱) و تلاش می‌شود که از رویدادها به عنوان عامل حیات‌بخش و احیاکننده فضای شهری و معماری استفاده شود، چرا که رویدادها به صورتی بالقوه می‌توانند مردم را گرد هم آورند و از راه ایجاد اشتغال و ایجاد زیرساخت‌هایی که از آنان ناشی می‌شود، مزایای اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی را به همراه داشته باشند. (همان منبع، ۱۵۹) یکی از مثال‌های جالب توجه در این زمینه، تمایل به استقرار و سکونت هنرمندان در مناطق ارزان، فرسوده، جالب و نزدیک به مرکز شهر لندن است که به محله‌های فرسوده زندگی بخشیده و زمینه‌ساز شکل‌گیری ساختارهایی پشتیبان نظیر کافه‌ها، رستوران‌ها و فروشگاه‌هایی می‌گردد. (لندری ۱۳۹۴، ۱۸۹) نمونه‌ی دیگری از این موضوع تأسیس شهر کتاب هی‌ان‌وای^{۲۰} در بریتانیا است. این شهر تا سال ۱۹۶۱ شهر مرزی محرومی در ولز بود که اقتصاد آن به دامداری و کشاورزی وابسته بود، تا این که با ابتکار فردی به نام ریچارد بوث^{۲۱}، این شهر به یک "شهر کتاب" با بیش از ۴۰ کتابفروشی تبدیل شد و در حال حاضر، این موضوع مهم‌ترین بخش اقتصادی شهر را شکل می‌دهد. این پدیده، منجر به افزایش تعداد بازدیدکنندگان این شهر در طول سال و همچنین افزایش شمار هتل‌ها، مهمان‌خانه‌های بزرگ، کافه‌ها، رستوران‌ها و عتیقه‌فروشی‌ها در این شهر شد. (همان منبع، ۶۵) یکی دیگر از مواردی که در دسته‌بندی قرار می‌گیرد، تغییر در نوع طراحی و یا حتی زاویه دید به موضوعی است که در ابتدا، صرفاً در جهت حل یک معضل و نیاز ایجاد شده و حتی ممکن است در نگاه نخست موضوعی ناخوشایند به نظر رسد. برای مثال شهر لانچستون در شبه جزیره تاسمانی، تورهای گردشگری برای بازدید از این شبکه جدید فاضلاب خویش سازمان‌دهی

تصویر ۲. ایستگاه‌های مترو شهر استکهلم / (منبع: www.slowtravelstockholm.com)

می‌کند. (لندری و بیانچینی ۱۳۹۴، ۸۶) نمونه‌ی دیگر از این موضوع تغییر در نحوه طراحی یک فضا است؛ برای مثال، پارکینگ یکی از ملزومات شهرهای امروزی بوده که برخی از شهرها توانسته‌اند این فضاها را تبدیل به مکانی انسانی نمایند. برای مثال، در شهر اشتوتگارت، با تعریف فضاهای سبز و نوعی طراحی خلاقانه به گونه‌ای عمل شده که ورودی پارکینگ‌های زیرزمینی یادآور فضاهای ورودی به غارهای طبیعی باشد. (همان منبع، ۶۴) به این ترتیب، با تغییر در نوع نگرش طراحانه، ساختمانی عملکردی همچون پارکینگ می‌تواند ویژگی مکانی یافته و به یک مقصد تبدیل گردد. در برخی از

شهرها نظیر استکهلم، پترزبورگ، مسکو و بوستون، از هنرمندان برای طراحی فضای داخلی ایستگاه‌های حمل‌ونقل بهره گرفته می‌شود که از میان آن‌ها، متروی استکهلم موسوم به "بزرگترین گالری هنری جهان" است، نه تنها به عنوان یک وسیله حمل‌ونقل، بلکه به عنوان یک مقصد گردشگری عمل نموده و بازدیدکنندگان بسیاری را جذب می‌نماید. (همان منبع، ۶۸) البته این موضوع، نیازمند تصمیم‌گیری در سطوح بالا و فراهم آوردن زمینه و بستر لازم برای تحقق آن است.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱- بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی در مقیاس معماری

مطالعه رویدادهای مطالعاتی در این پژوهش حاکی از آن بوده که وقوع رویدادها وابسته به تأمین حوزه‌های فضایی، کارکردی و ما به ازاهای شکلی متناسب رویدادها است. البته این نیاز در خصوص برخی از رویدادها گسترده‌تر و در برخی از آن‌ها بسیار محدودتر است. این امر سبب می‌شود که برخی از رویدادها همچون کافه‌نشینی و قهوه‌خانه‌نشینی نیازمند ایجاد حوزه‌های

بازشناسی، وجوه مختلف ظرف فضایی، وقوع رویدادهای فرهنگی،

فضایی و کارکردی مختص رویدادهای جاری در فضای خود در قالب فضایی کافه و قهوه‌خانه باشند. این موضوع در مورد جشنواره فجر و نیاز آن به سینماها و سالن‌های تئاتر برای برگزاری نیز صادق است، البته مراسم دهه محرم نیز علاوه بر شکل‌دهی به تکیه‌ها و حسینیه‌ها در قالب رسمی، در طیف گسترده‌ای از فضاهای تأمین‌کننده‌ی بعضی حوزه‌های فضایی-عملکردی قابل وقوع بوده و نمود آن را می‌توانیم در فضاهای شهری پذیرای این رویداد و همچنین در تعداد گسترده‌ی خانه‌هایی جست‌وجو نماییم که در دهه محرم به دلیل نذر و وقف محل برگزاری این مراسم واقع می‌شوند. در این بین با فضاهایی روبه‌رو هستیم که به دلیل ویژگی‌های فضایی خود، قادر به تأمین حوزه‌های فضایی مورد نیاز یک رویداد بوده و به همین دلیل پذیرای رویدادهای بسیاری می‌گردند که نمود این موضوع را می‌توانیم در بررسی مکان وقوع رویدادهایی همچون برگزاری رویدادهای کمپین‌های حمایتی زیست-محیطی و اجتماعی، رقص‌های فولکلور، جمعه‌بازار تهران و امثال آن دنبال نماییم.

با دقت در مطالعه و بررسی رویدادهای انتخابی در این پژوهش در می‌یابیم که هریک از رویدادها و حوزه‌های فضایی مناسب وقوع آن‌ها از ۴ وجه عمده مورد بررسی قرار می‌گیرند. اول آن که هر رویداد دارای وجه شکلی-ساختاری مشخصی برای وقوع است و بنابراین ظرف فضایی وقوع آن می‌بایست به لحاظ شکلی-ساختاری توان پذیرش آن رویداد را دارا باشد. به علاوه هر رویداد، دارای الگوهای عملکردی و جاری فضایی مشخصی است که در طول زمان بارها و بارها در ظرف فضایی آن تکرار می‌شود، بنابراین ظرف فضایی وقوع آن می‌بایست ظرفیت پاسخگویی به طیف الگوهای عملکردی جاری شده در فضا به واسطه وقوع آن رویداد را دارا باشد؛ به این ترتیب، ظرف فضایی مناسب وقوع رویداد می‌بایست دارای انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری مناسب برای وقوع منظومه رویدادهای ذیل عنوان یک رویداد مادر را دارا باشد. همچنین هر رویداد دارای وجهی معنایی-مفهومی است که در قالب تداعی‌ها، سطوح مختلف معانی و خاطرات بروز می‌نماید و به همین دلیل ظرف فضایی وقوع آن رویداد یا خود به لحاظ کالبدی می‌بایست تداعی‌کننده این سطح باشد و یا قابلیت دربرگیرندگی اجزا و حوزه‌های فضایی تداعی‌کننده مورد نیاز آن‌ها را دارا باشد. با در نظر داشتن این موارد می‌توان گفت که ظرف فضایی وقوع هر رویداد می‌بایست از وجه شکلی-ساختاری، عملکردی-الگوهای جاری در فضا و معنایی-مفهومی متناسب با رویداد واقع شده در خود باشد. در این میان نکته حائز اهمیت آن است، از آنجاکه رویدادهای فرهنگی در جامعه شکل‌دهنده به فضای اجتماعی بوده و فضای اجتماعی مناسب، محمل حضور افراد جامعه در آن است، بنابراین وجه چهارمی تحت عنوان وجه زیستی به این سه وجه پیشین اضافه شد. منظور از وجه زیستی توانایی محیط در پذیرش هر دو گروه جنسیتی (زن و مرد)، گروه‌های اجتماعی از اقشار گوناگون جامعه، گروه‌های سنی مختلف از کودک تا سالمند و همچنین افراد با سطح توان جسمی مختلف است. نحوه تبلور این ۴ وجه در رویدادهای مطالعه شده در این پژوهش در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۵. وجوه مختلف رویدادها و ظرف فضایی آن‌ها در خصوص رویدادهای

مورد مطالعه در این پژوهش (منبع: نگارندگان)

رویداد	شکلی-ساختاری	الگوهای جاری در فضا	معنایی-مفهومی	زیبستی
مراسم دهه محرم	انواع ساختار شکل‌گیری دسته-های عزاداری، سینه‌زنی، زنجیر زنی به همراه حمل ادواتی چون بیرق، علم و کتل و .../ برای پی مجالس سوگواری در نقاط مکث	تنوع وجوه عملکردی و الگوهای جاری در رویداد نیازمند انعطاف-پذیری و تطبیق‌پذیری فضایی مکان وقوع آن	جنبه روایی/ یادآوری واقعه‌ای دور در زمان اکنون/ در ارتباط مستقیم با مباحث اعتقادی	حضور هر دو گروه جنسیتی زن و مرد، گروه‌های سنی مختلف از کودک تا سالمند، اقشار مختلف اجتماعی، حضور معلولین و بیماران
رقص‌های فولکلور	تنوع شکل‌ها، فرم‌ها، الگوها و اهداف رقص‌های فولکلور به اندازه تنوع فرهنگ‌ها و همچنین شرایط آب‌وهوایی/ وجود انواع رقص‌های انفرادی، دو-سه-چهار نفره و بیشتر، با آرایش‌های دایره، چهارگوش و یا صف‌های بلند در ایران با تمرکز بر رقص‌های دسته‌بند و گروهی و با شکل دایره‌وار/ ارتباط میان رقص‌های مناطق مختلف اقلیمی با نوع و سرعت حرکت و جابه‌جایی	دارای ژانرهای مختلف برآمده از زندگی روزمره و در نتیجه الگوهای فضا-رویدادی متفاوت همچون ژانر ستیز و مبارزه، ژانرهای قهرمانانه، ژانر حکایت‌کننده‌ی رفتارهای عاشقانه	پیوند میان تن و روان در رقص/ از نظر تاریخی و تمدن، بازتابی از ویژگی‌ها و روحیه اقوام ایرانی در رویارویی با جهان هستی/ رقص-های فولکلور شیوه‌ای بیانی از اساطیر، حماسه و تاریخ/ بازنمایی رقص در بسیاری از افسانه‌ها و قصه‌های رایج در میان قوم‌ها	اکثر رقص‌های ایران به صورت گروهی و با حضور همزمان مردان و زنان/ وجود نقش‌های جنسیتی در رقص‌های فولکلوریک (بازتاب روحیات زنانه و مردانه در نوع ژست‌ها، اداه‌ها، حرکات، موسیقی، نوع و رنگ لباس‌ها و فضای صحنه رقص)/ حضور گروه‌های سنی و اجتماعی مختلف

رویداد	شکلی-ساختاری	الگوهای جاری در فضا	معنایی-مفهومی	زیستی
جشنواره فیلم فجر	نیازمند سالن‌های سینما برای شکل‌گیری / سینماهای منتخب دارای معیارهایی چون پراکندگی مناسب سینماها در سطح شهر و گنجایش سالن‌ها/ این رویداد فراهم آورنده زمینه اتصال یکسری نقاط مکانی	نیازمند سالن‌های سینما برای پخش فیلم / سالن‌های انتخابی دارای طیف مناسبی از انواع حوزه‌های فضایی متناسب با عملکردهای فرهنگی- خدماتی	فیلم‌های مختلف به نمایش درآمده در جشنواره و بازتاب آن در ذهن مخاطبین جست.	حضور گروه‌های سنی و جنسی مختلف/ دارای مشارکت‌کنندگان خاص علاقه‌مندان به فیلم
کافه‌نشینی	تنوع شکلی-ساختار فضایی رویداد کافه‌نشینی در قالب کافه‌های مختلف (از نمود فیزیکی کافه‌ها گرفته تا مبلمان متنوع داخلی آن- ها) و شکل‌گیری طیف حوزه‌های فضایی تعریف‌کننده فضای کافه از عمومی تا خصوصی به شیوه‌های مختلف	شکل‌گیری طیف حوزه‌های فضایی تعریف‌کننده فضای کافه از عمومی تا خصوصی به شیوه- های مختلف در تناسب با نوع عملکرد و الگوهای جاری فضایی متناسب با نیاز مخاطبین/ وجود طیفی از عملکردهای خدماتی- فرهنگی در فضای کافه در قالب رویدادهای خرد و در نتیجه نیازمند منعطف برای وقوع این رویدادها	عموماً فضایی سرشار از نمادهای برآمده از روش زندگی، خاطرات و تصاویر ذهنی افرادی است که به آن‌ها رفت‌وآمد دارند.	حضور هر دو گروه جنسیتی زن و مرد/ دارای مخاطبین عام و خاص/ وجه پاتوق بودن
قهوه‌خانه- نشینی	تنوع شکلی رویداد قهوه‌خانه‌نشینی در قالب قهوه‌خانه‌های مختلف (از نمود فیزیکی قهوه‌خانه‌ها گرفته تا مبلمان و آرایه‌های تزئینی متنوع داخلی آن‌ها) و شکل‌گیری طیف حوزه‌های فضایی تعریف‌کننده فضای قهوه‌خانه متناسب با عملکردهای و الگوهای جاری در آن، همچون فضای ورودی، دالان، فضای اصلی، فضای اجرا، باغچه و ...	شکل‌گیری طیف حوزه‌های فضایی تعریف‌کننده فضای قهوه‌خانه در تناسب با نوع عملکرد و الگوهای جاری فضایی در آن و هماهنگی با نیازها و خواسته‌های مخاطبین آن/ وجود طیفی از عملکردهای خدماتی- فرهنگی و روزمره در قهوه‌خانه	تبلور هنر شاهنامه- خوانی، نقالی و داستان‌سرایی و تبلور هنر نقاشی قهوه‌خانه‌ای (نقاشی برآمده از هنرهای عامه و مردمی)	نخستین پدیده اجتماعی جاذب مردان به محل عمومی (در آغاز، مخاطب خاص و به تدریج کاربری آن فراگیرتر شده و پذیرای افرادی از گروه‌های اجتماعی گوناگون به ویژه گروه‌های شغلی و صنفی شده که قهوه‌خانه‌ها را پاتوق خود کردند).
جمعه‌بازار تهران	دارای حوزه‌های فضایی آزاد به لحاظ شکلی-ساختاری در تناسب با بساط دستفروشان/ تعریف حوزه‌های فضایی عملکردی مختلف در طبقات گوناگون	دارای حوزه‌های فضایی آزاد به لحاظ شکلی-ساختاری متناسب با پهن نمودن بساط‌هایی با طیف متنوع و گسترده‌ای از کالاها و تعریف حوزه‌های مختلف عملکردی در طبقات گوناگون	حرکت در میان طیف گسترده‌ای از اجناس که عمدتاً قدیمی و متعلق به گذشته‌های دور هستند، سبب حرکت در زمان و یادآوری خاطرات و تصاویر ذهنی پیشین می‌گردد.	حضور هر دو گروه جنسیتی زن و مرد، حضور افراد از سطوح مختلف اجتماعی، حضور گروه‌های سنی مختلف/ حضور گروه‌های مردمی خاص (علاقه‌مندان به عتیقه‌جات و اشیای عتیقه و هنری)
برگزاری رویدادها توسط کمپین‌های اجتماعی- زیست- محیطی	ساختار شکل‌گیری و حرکت آن‌ها نیازمند فضای تأمین‌کننده حوزه- های فضایی مورد نیاز وقوع رویداد به لحاظ شکلی و ساختاری	نیازمند فضای تأمین‌کننده حوزه‌های فضایی مورد نیاز وقوع رویداد به لحاظ عملکردی- الگوهای جاری در فضا	عموماً در تلاش برای آموزش همگانی و فرهنگ‌سازی میان آحاد مردم / تلاش برای ساخت معنا و مفاهیم جدیدی	حضور هر دو گروه جنسیتی زن و مرد، حضور گروه‌های سنی مختلف از کودک تا سالمند، حضور اقشار مختلف اجتماعی

تصویر ۳. طراحی پل طبیعت به عنوان محور اتصال پارک طالقانی و پارک آب و آتش و شکل‌دهنده به رویدادهای جدید شهری (منبع:)

تصویر ۴. ساخت یک پلازا و حوض‌های آب نمادین دقیقاً در محل قرارگیری برج‌های دوقلوی تجارت جهانی به منظور بزرگداشت یاد و خاطره درگذشتگان (منبع: www.welt.de)

تصویر ۵. نورپردازی فضاهای معماری و شهری در جشنواره نور لیون فرانسه و ارائه تعبیری جدید از فضا به واسطه نورپردازی‌ها (منبع: www.s.yimg.com)

علاوه بر موارد فوق، در خصوص ارتباط میان فضای معماری و رویدادها ذکر چند نکته حائز اهمیت است. در درجه اول، یک بنا می‌تواند به مثابه ساختاری پشتیبان و تنظیم‌شونده برای فعالیت‌ها و رویدادهای شهر واقع شود. همچنین فضای معماری می‌تواند با به چالش کشیدن وضعیت موجود، از طریق ارائه ایده‌هایی خاص و محرک زمینه‌ساز ایجاد میراثی معنادار و به یاد ماندنی برای شهر گردد. در این حالت، رویداد در شکلی فیزیکی تبلور می‌یابد که خود نقطه آغاز نوع جدیدی از چگونگی اشغال فضا و شکل‌گیری تعامل-های جدید است که از جمله این بناها می‌توان به پل طبیعت تهران و موزه گوگنهایم بیلپاتو اشاره نمود. در این حالت، منشأ شکل‌گیری رویداد عاملی فیزیکی و سخت‌افزاری مانند یک بنا یا فضای شهری است. در مواردی نیز یک ویژگی طبیعی و اقلیمی همچون شیب زمین، یک رودخانه و یا یک بستر بکر طبیعی خود می‌تواند ما به‌آزای فیزیکی و به دنبال آن رویدادی خاص خود را تولید نماید. در این موارد یک امر فیزیکی سازنده رویدادها است. حالت عکس این موضوع نیز صادق است، یعنی گاهی رویدادها بستری مناسب برای شکل‌گیری قالب‌هایی فیزیکی را فراهم می‌آورند که از آن جمله می‌توان به ساخت برج ایفل به واسطه‌ی برگزاری رویداد نمایشگاه جهانی در سال ۱۸۸۷، ساخت بناهای مختلف به واسطه‌ی اکسپوهای جهانی، ساخت استادیوم‌ها به واسطه برگزاری جام‌های جهانی و المپیک‌ها، ساخت پلازا و حوض‌های آب نمادین در محل برج‌های دوقلوی مرکز تجارت جهانی منفجر شده در حادثه یازده سپتامبر ۲۰۰۱ در آمریکا، و حتی ساخت فضاهایی درخور رویدادهایی مشخص

همچون ساخت تکایا و حسینیه‌ها برای برگزاری رویدادهای آیینی و ... اشاره نمود. البته در تمامی این موارد، ظرف فضایی ساخته شده به واسطه یک رویداد، بعد از ساخته شدن خود سرمنشأ رویدادهایی بی‌شمار می‌گردد و همواره رابطه‌ای متقابل میان رویدادها و ظرف فضایی وقوع آن‌ها وجود خواهد داشت به این معنا که هر الگوی رویداد را نمی‌توان از جایی که در آن اتفاق می‌افتد، جدا کرد. تغییر زاویه دید نسبت به بناها و فضاها از جمله موارد دیگری است که می‌تواند تعریف رویدادهایی جدید در داخل آن‌ها در پی داشته باشد. حتی این موضوع می‌تواند در حد نورپردازی جدید بناها و فضاهای شهری باشد که از آن جمله می‌توان به جشنواره نور لیون در فرانسه اشاره نمود. نورپردازی برج آزادی، پل طبیعت، برج میلاد و درختان خیابان ولیعصر از جمله مواردی هستند که می‌توانند به عنوان یک نقطه شروع عمل نمایند.

۴-۲- بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی در مقیاس شهری

با توجه به مطالعه و بررسی رویدادهای فرهنگی مطالعاتی این پژوهش، آن‌ها یا در نقاطی به تحقق می‌پیوندند که در طول زمان جنبه مکانی یافته بود (رویداد در مکان موجود واقع می‌شود) و یا این رویدادها به واسطه وقوع خود در مختصات خاص،

یک فضا را تبدیل به یک "جا" یا یک "مکان" می‌نمایند. (رویداد زمینه‌ساز شکل‌گیری مکان می‌گردد). نتایج این موضوع، به طور خلاصه در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۶. نوع ارتباط میان رویدادهای فرهنگی و ظرف مکانی مناسب وقوع آن‌ها در مقیاس معماری و شهر (منبع: نگارندگان)

ارتباط میان رویدادهای فرهنگی و ظرف فضایی مناسب وقوع آن‌ها در مقیاس شهری	تمرکز رویدادها در یک مکان خاص به دلیل وابستگی به آن ظرف مکانی	وابستگی به منابع فرهنگی (سنت‌های تاریخی و فرهنگی، سنت‌های آموزشی علمی و هنری، محصولات و تولیدات خاص یک مکان، توانایی‌ها و مهارت‌های خاص ساکنین یک منطقه، فرهنگ عامه و ادبیات شفاهی خاص مردم یک ناحیه، امکانات طبیعی و انسان‌ساخت یک منطقه، ظرف فضایی نمادین همچون یک بنا یا فضای شهری) مختص یک منطقه، شهر، حوزه جغرافیایی
	رویدادهایی که در هر جایی قابل بودن هستند/ تمرکز ظرف مکانی وقوع آن‌ها بر استخوان‌بندی اصلی طبیعی و انسان‌ساز شهر (منبع تصاویر ذهنی و خاطره جمعی مردمان آن شهر)	واقع شدن رویدادها در فضاها و فضاها و انسان‌ساخت دارای غنای تاریخی و هویتی و به اصطلاح مکان‌مند/ تمرکز فعالیت‌ها بر روی ساختارهای از پیش موجود در مقیاس‌های مختلف شهر تا معماری
	رویدادهایی که در هر جایی قابل بودن هستند/ تمرکز ظرف مکانی وقوع آن‌ها در مناطق آسیب‌دیده، ناامن و یا فاقد سرزندگی برای تغییر چهره نامطلوب و ایجاد تصاویر و هویت جدید مطلوب	تمرکز رویدادها در مناطق گذار/ تغییر زاویه دید نسبت به یک معضل و تبدیل آن به یک فرصت قابل بهره‌برداری

البته در کنار موارد مطرح شده در جدول فوق، توجه به این نکته حائز اهمیت است که از آنجا هر رویداد همانند یک جریان فعالیتی و شار انرژی در ظرفی فضایی جاری می‌شود، در بسیاری از موارد به یک ظرف مکانی خاص محدود نبوده و شبکه‌ای درهم‌تنیده از فضاها در مقیاس‌های مختلف معماری و شهری را زنجیروار در امتداد هم به یکدیگر متصل نموده و در ارتباط متقابل با یکدیگر قرار می‌دهد و به این ترتیب زمینه اتصال قطعات مکانی مختلف را فراهم می‌آورند. برای مثال در خصوص رویدادی چون مراسم عزاداری محرم، از یک طرف با فضاهایی چون تکایا و حسینیه‌ها روبه‌رو هستیم که به صورت خاص به عنوان ظرف فضایی این رویداد ساخته شده‌اند. علاوه بر این، در این ایام، با طیف بسیار گسترده‌ای از فضاها همچون بازارها روبه‌رو هستیم که با وجود آن که در دیگر ایام سال دارای کاربری و عملکردی متفاوت هستند، در این ایام تغییر چهره داده و ظرف وقوع این رویداد آیینی می‌گردند. همچنین با فضاهایی از پیش طراحی شده‌ای هستیم که به دلیل وقف، نذر و ... در این ایام پذیرای مراسم محرم می‌گردند، علاوه بر این موارد، در این ایام با فضاهای متحرک و موقتی همانند چادرها و خیمه‌ها روبه‌رو هستیم که در گوشه و کنار شهر با ابعاد و مقیاس‌های مختلف برافراشته شده و پذیرای این رویداد آیینی می‌گردند. به مجموعه‌ی این موارد می‌توان حرکت دسته‌جات عزاداری در میان این نقاط مکانی و در داخل کوچه‌ها و خیابان‌ها را اضافه نمود که به عنوان عامل پیونددهنده این قطعات مکانی عمل می‌نمایند. این موارد نشان از نظام عملکردی شبکه‌ای رویدادها دارد که ضمن آن که در مقیاس‌ها و اشکال مکانی-زمانی مختلف متبلور می‌شود، قادر به حرکت و تغییر مختصات زمانی و مکانی است و با هر تغییر مختصاتی خود، میدان و حیطه‌ی اثرگذاری خود را نیز جابه‌جا می‌نماید.

۵. نتیجه‌گیری

نوشتار حاضر در پی بازشناسی وجوه مختلف ظرف فضایی مناسب وقوع رویدادهای فرهنگی در مقیاس فضاهای معماری تا شهری بوده است، چرا که امروزه اهمیت موضوع زیرساخت‌هایی نرم همچون رویدادها بسیار بیش‌تر از گذشته مطرح بوده و قدرت آن‌ها در اثرگذاری و تغییر یک محیط به گونه‌ای است که قادر به شکل‌دهی، هویت‌بخشی و زندگی‌بخشی به فضاهای معماری و شهری هستند. همچنین از آنجا که می‌توان از رویدادها برای برقراری ارتباط میان فرهنگ جهانی و فرهنگ محلی و بومی منطقه استفاده نمود، تمرکز اصلی بر رویدادهای فرهنگی قرار گرفت. این دسته رویدادها مکان‌ساز و فضا‌ساز بوده و به علاوه قادر به ایجاد تمایز میان مکان‌های گوناگون به واسطه بنیان فرهنگی خود هستند. در معماری گذشته ما، طراحی بر پایه نوع زندگی و الگوهای مشترک مردمان آن شکل می‌گرفته که در طول تاریخ مورد تغییر و تکوین قرار می‌گرفته‌اند. به بیان

دیگر زندگی واقع در فضا و رویدادهای جاری در آن شکل دهنده به محیط ساخته شده بوده و به این ترتیب، مابه‌ازای فضایی خود را در روندی طبیعی و آرام در طول زمان و توسط افراد آن جامعه از درون خود شکل می‌دهد. در دوران گذشته، تعریف حوزه‌های فضایی متناسب با رویدادهای جاری در آن، با دقت و جزییات وسیع و از آن مهم‌تر با تعریف یک سلسله مراتب حوزه‌های فضایی صورت می‌پذیرفته است که نمود آن را می‌توانیم در تکایا و قهوه‌خانه‌ها در این پژوهش و در حمام‌ها، زورخانه‌ها، مساجد، آب‌انبارها و خانه‌ها و کلاً بافت فضایی شهری و روستایی دوران گذشته مشاهده نماییم. در این دسته فضاها به صورتی طبیعی و ناخودآگاه، رویدادهای جاری در فضا به عنوان نقطه آغاز طراحی و روند تولید فضای معماری زیسته واقع می‌شدند. در این حالت، فضای زیسته شکل‌دهنده به رویدادهای زندگی‌بخش و این رویدادها شکل‌دهنده به فضای زیسته واقع می‌شدند و رابطه‌ای فعال، متقابل و متعامل میان آن‌ها وجود داشته است. با وجود آن که این موضوع در سده‌های اخیر و همزمان با پیشرفت علم و فن‌آوری کم‌رنگ شده، با این حال هنوز مرجع اصلی شکل‌دهی به رویدادهای فرهنگی است.

مطالعه و بررسی ظرف فضایی وقوع رویدادهای مطالعاتی این پژوهش در مقیاس معماری حاکی از آن بوده که این ظرف‌های فضایی در تطابق با الگوها و قرارگاه‌های رفتاری در خور و شایسته رویدادهای فرهنگی شکل یافته و در چهار وجه شکلی- ساختاری، عملکردی-الگوهای جاری در فضا، معنایی-مفهومی و زیستی نمود می‌یابند. به علاوه، نتایج برآمده از مطالعه و بررسی موقعیت‌های فضایی وقوع این رویدادهای فرهنگی در مقیاس شهری نشانگر آن است که این رویدادها یا به طور طبیعی برآمده از بستر بوده، یا در موقعیت‌های فضایی دارای خاصیت مکانی به وقوع پیوسته و یا به واسطه‌ی وقوع خود در یک مختصات فضایی خاص و حتی در یک نامکان، در آن نقطه کیفیت و غنای خاصی را در طول زمان ایجاد کرده و به تدریج به آن خاصیت مکانی می‌بخشد که این موضوع از قابلیت رویدادهای زندگی‌بخش فرهنگی ناشی می‌شود و این موارد، بیانگر وجوه مختلف ظرف فضایی وقوع رویدادهای فرهنگی است و متناسب با موضوع و نوع نیاز و اثرگذاری می‌توان موقعیت مکانی موردنیاز وقوع رویداد فرهنگی را مشخص نمود.

از این موضوع می‌توان به عنوان یک فرصت و یک عامل ارتباط دهنده و پیوند دهنده‌ی میان قطعات مکانی و موقعیت‌های جغرافیایی به ظاهر نامرتب موجود در شهرهای امروز بهره گرفته و آن‌ها را در شبکه‌ای زنده، پویا، گسترده و معنادار نسبت به یکدیگر قرار داد و زمینه شکل‌گیری و تقویت فضای زیسته در شهرها را فراهم آورد، چراکه این دسته رویدادها قادر به تولید ارزش افزوده برای محیط اطراف خود هستند که این موضوع بر قابلیت هم‌افزایی این رویدادها بر مبنای امکانات ثابت موجود تأکید می‌ورزد. به این ترتیب، می‌توان امری را که تحقق آن به لحاظ فیزیکی غیرمنطقی، زمان‌بر و پرهزینه می‌نماید به واسطه‌ی استفاده از زیرساختی نرم همچون رویدادهای فرهنگی زندگی‌بخش در روندی تدریجی محقق ساخت. همچنین از آنجا که ظرف فضایی وقوع رویدادها تنها فضاهای فیزیکی نبوده و فضاهایی نمادین و خلاقانه را نیز دربرمی‌گیرد، نیاز به پژوهش بیش‌تر در این خصوص خواهد بود، چرا که به نظر می‌رسد با ایجاد ارتباط غنی میان فضاهای خلاقانه‌ی موجود در شهر همچون نهادهای فرهنگی با انواع برنامه‌های رویدادی و همچنین پیوند میان فضاهای گردهمایی فیزیکی اجتماعی و عادی شهر با فضاهای موقتی و زودگذر، زمینه ایجاد محرک‌ها و تکانه‌های جدیدی برای اثرگذاری بر کل ساختار فرهنگی یک شهر فراهم خواهد آمد.

۷. پی‌نوشت

1-Halo Effect/ 2-Showcase Effect/ 3-Feel- Good Effect/ 4-Doreen Massey/ 5-Edward Casey/ 6-Elizabeth Grosz/ 7-Transformation/ 8-Refiguring/ 9-Linear/ 10-Successive/ 11-Cyclical/ 12-Recurrent/ 13-Indeterminate/ 14-Unfolding/ 15-Multiplying/ 16-Complex/ 17-Heterogeneous/

۱۸- این تعریف در اعلامیه‌ی پایانی "کنفرانس جهانی سیاست‌های فرهنگی" که در سال ۱۹۸۲ میلادی در مکزیکوسیتی به منظور مطالعه و

بررسی مفاهیم و پدیده‌های موجود در عرصه فرهنگ جهانی برگزار گردید، ارائه شد.

19-Areas in Transition/ 20-Hay-on-Wye/ 21-Richard Booth

۸. منابع فارسی و انگلیسی

- آزاد ارمکی، تقی. ۱۳۹۰. *پاتوق و مدرنیته‌ی ایرانی*. تهران: آوای نور.
- الکساندر، کریستوفر. ۱۳۹۰. *معماری و راز جاودانگی (راه بی زمان ساختن)*. ترجمه مهرداد قیومی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- باندز، مایکل. ۱۳۹۰. *نظریه اجتماعی شهری*. ترجمه رحمت الله صدیق سروسناتی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بروک، پیتر. ۱۹۹۳. *دست‌آوردهای تئاتری پیتر بروک از تعزیه‌های ایرانی*. ترجمه ساسان قاسمی، مجله نمایش، بهار و تابستان ۱۳۷۸، شماره ۱۴-۱۹.
- حیدری، شاهین، ۱۳۹۵. *درآمدی بر روش تحقیق در معماری*. چاپ سوم. تهران: فکرنو.
- حمیدی، ملیحه و سیروس صبری، رضا. ۱۳۷۶. *استخوان‌بندی شهر تهران*. جلد دوم. تهران: سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران.
- سلیمی، حسین. ۱۳۸۳. *فرهنگ گرایی، جهانی شدن و حقوق بشر*. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه ایران.
- شایگان، داریوش. ۱۳۹۴. *در جستجوی فضاهای گمشده در معماری*. تهران: فرزانه.
- صفامنش، کامران. ۱۳۸۴. *سیر تحول فضاهای عمومی و خصوصی در آغاز دوره مدرن ایران*. فصلنامه ایران‌شهر، سال اول، شماره ۳ (بهار ۱۳۸۴)، ص ۷۵-۹۱.
- صفامنش، کامران و منادی‌زاده، بهروز. ۱۳۸۲. *مبانی ارزش‌گذاری بناها و مجموعه‌های قدیمی*. فصلنامه عمران و بهسازی شهری هفت‌شهر، دوره ۱، شماره ۱۲-۱۳ (پاییز ۱۳۸۲)، ص ۳۱-۴۵.
- صفامنش، کامران. ۱۳۷۰. *شهر کتاب‌ها*. نوشته انجام شده جهت چاپ.
- فکوهی، ناصر. ۱۳۹۱. *فرهنگ و زندگی روزمره*. تهران: نشر فرهنگ جاوید.
- لندری، چارلز و بیانچینی، فرانکو. ۱۳۹۴. *شهر خلاق*. ترجمه سید عبدالرضا هاشمی و بهزاد فرمپینی فراهانی. تهران: انتشارات آذرخش.
- لندری، چارلز. ۱۳۹۴. *شهر خلاق*. ترجمه محمود عبدالله‌زاده. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- محمدپور، احمد. ۱۳۹۰. *روش تحقیق کیفی ضد روش*. جلد اول و دوم، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- Allen, J., O'Toole, W., & McDonnell, I. 2005. *Festival and special event management* (3rd ed.). Brisbane: Wiley.
- Casey, E. 2001. *Between Geography and Philosophy: What does it mean to be in the Place-World?*. Annals of the Association of American Geographers, 91 (4), pp. 683-93.
- Certeau, Michel. 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Evans, G. 2003. *Hard-Branding the Cultural City*. International Journal of Urban and Regional Research, Volume 27.2, June, pp. 417-440.
- Fredline, E., & Faulkner, B. 1998. *Resident reactions to a major tourist event: the Gold Coast Indy Car Race*. Festival Management and Event Tourism, 5(4), pp. 185-205.
- Grosz, Elizabeth. 2001. *Architecture from the outside: Essays on virtual and real space*. Cambridge: MIT Press.
- Hall, C. M. 1992. *Hallmark tourist events*. London: Bellhaven Press.
- Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson Smith. Oxford: Blackwell publishers.
- Massey, Doreen. 1994. *Space, place, and gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Richards, G. and Palmer, R. 2010. *Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalisation*. Oxford: Elsevier.
- Tschumi, Bernard. 2000. *Event-Cities*. Cambridge, Mass: MIT Press.

Recognizing different aspects of occurrence space of cultural events (in different scale from architecture to urban spaces)

Fatemeh Amirian^{1*}, Homa Irani Behbahani²

Abstract

Events, as one of the creative and defining factors of space, are able to shape and give life to space, place, and time in the context of architecture and city; however, few studies have been conducted on the events in the field of architecture, since the study of event and its relation to space and time, is not limited to one or even several buildings and needs constant and reciprocating study on spaces in different scales from architectural scale to an urban one. And, besides the place-making ability of these events, they are capable of shaping events that can affect the structure of the whole city on a larger scale. Therefore, this research aims at studying seven cultural samples to identify the spatial capacity of events occurrence by employing the qualitative research method. What is the appropriate space for the occurrence of cultural events and what are the implications, are the two main research questions in this study.

The research findings indicate that the space container of the events should respond to spatial domains required for their occurrence in four aspects of structural-functional, functional-current patterns in space, semantic-conceptual, and liveable in the scale of architecture. And, on the urban scale, in order to achieve the main goal, the event design should be selected. (Dependence on the place of occurrence/locating along the main city structure/locating on rundown areas and trying to create new desirable images and identity for them) Accordingly, each event creates an active dialogue with its context and provides a context for enhancing the place or shaping it.

Keywords: cultural events, soft infrastructure, occurrence space, urban space.

1. Ph.D. in Architecture, Assistant Professor, Faculty Member of Engineering Faculty, Islamic Azad University, Parand Branch. Tehran. Iran. (Corresponding Author). E-mail: Fatemeh.amirian@pia.ac.ir

2. Ph.D. in Architecture, Full Professor, Faculty Member of Graduate Faculty of Environment, University of Tehran Tehran. Iran. E-mail: hirani@ut.ac.ir

